

Warszawa, dnia 13 kwietnia 2018 r.

Poz. 731

UMOWA RAMOWA

**o partnerstwie i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony,
a Republiką Filipin, z drugiej strony,**

sporządzona w Phnom Penh dnia 11 lipca 2012 r.

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

Dnia 11 lipca 2012 r. w Phnom Penh została sporządzona Umowa ramowa o partnerstwie i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Filipin, z drugiej strony, w następującym brzmieniu:

UMOWA RAMOWA

**o partnerstwie i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej
strony, a Republiką Filipin, z drugiej strony**

UNIA EUROPEJSKA, zwana dalej „Unią”,

oraz

KRÓLESTWO BELGII,

REPUBLIKA BUŁGARII,

REPUBLIKA CZESKA,

KRÓLESTWO DANII,

REPUBLIKA FEDERALNA NIEMIEC,

REPUBLIKA ESTOŃSKA,

IRLANDIA,

REPUBLIKA GRECKA,

KRÓLESTWO HISZPANII,

REPUBLIKA FRANCUSKA,

REPUBLIKA WŁOSKA,
REPUBLIKA CYPRYJSKA,
REPUBLIKA ŁOTEWSKA,
REPUBLIKA LITEWSKA,
WIELKIE KSIĘSTWO LUKSEMBURGA,
REPUBLIKA WĘGIERSKA,
MALTA,
KRÓLESTWO NIDERLANDÓW,
REPUBLIKA AUSTRII,
RZECZPOSPOLITA POLSKA,
REPUBLIKA PORTUGALSKA,
RUMUNIA,
REPUBLIKA SŁOWENII,
REPUBLIKA SŁOWACKA,
REPUBLIKA FINLANDII,
KRÓLESTWO SZWECJI,
ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO WIELKIEJ BRYTANII I IRLANDII PÓŁNOCNEJ,
Umawiające się Strony Traktatu o Unii Europejskiej, zwane dalej „państwami członkowskimi”,
z jednej strony, oraz
REPUBLIKA FILIPIN, zwana dalej „Filipinami”,
z drugiej strony,
zwane dalej wspólnie „Stronami”,

ZWAŻYWSZY na tradycyjną przyjaźń między Stronami oraz łączące je bliskie więzi historyczne, polityczne i gospodarcze,

MAJĄC NA UWADZE, że Strony przywiązują szczególną wagę do wszechstronnego charakteru swoich wzajemnych stosunków,

MAJĄC NA UWADZE, że Strony uważają, że niniejsza umowa stanowi część szerszych stosunków między nimi, między innymi w ramach umów, których obie Strony są stronami,

POTWIERDZAJĄC przywiązanie Stron do poszanowania zasad demokracji i praw człowieka zawartych w Powszechnej deklaracji praw człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz innych stosownych instrumentów międzynarodowych dotyczących praw człowieka, których są stronami,

POTWIERDZAJĄC swoje przywiązanie do zasad praworządności i dobrego rządzenia oraz swoje dążenie do wspierania postępu gospodarczego i społecznego swoich narodów,

POTWIERDZAJĄC dążenie do zacieśnienia współpracy w zakresie stabilności, sprawiedliwości i bezpieczeństwa w wymiarze międzynarodowym w celu wspierania stabilnego rozwoju społecznego i gospodarczego, eliminacji ubóstwa i osiągnięcia milenijnych celów rozwoju,

MAJĄC NA UWADZE, że Strony uznają terroryzm za zagrożenie dla bezpieczeństwa światowego oraz pragną zintensyfikować dialog i współpracę w dziedzinie zwalczania terroryzmu, w pełni uwzględniając przyjętą przez Organizację Narodów Zjednoczonych w 2006 roku globalną strategię zwalczania terroryzmu i stosowne dokumenty Rady Bezpieczeństwa ONZ (RB ONZ), w szczególności rezolucje RB ONZ nr 1373, 1267, 1822 i 1904,

WYRAŻAJĄC swoje pełne zaangażowanie w przeciwdziałanie wszystkim formom terroryzmu i ich zwalczanie oraz w tworzenie skutecznych instrumentów międzynarodowych w celu ich eliminowania,

MAJĄC NA UWADZE, że Strony potwierdzają, że skuteczne środki zwalczania terroryzmu i ochrony praw człowieka powinny się uzupełniać i wzajemnie wspierać,

UZNAJĄC potrzebę wzmocnienia i zacieśnienia współpracy w zwalczaniu nadużywania narkotyków i handlu narkotykami w obliczu poważnych zagrożeń, jakie stanowią one dla pokoju, bezpieczeństwa, stabilności i rozwoju gospodarczego w wymiarze międzynarodowym,

UZNAJĄC, że najcięższe przestępstwa wzbudzające niepokój społeczności międzynarodowej, odnoszące się do międzynarodowego prawa humanitarnego, ludobójstwa i innych zbrodni przeciwko ludzkości, nie mogą pozostać bezkarne i że należy zapewnić ściganie tych przestępstw w celu zapewnienia pokoju i sprawiedliwości w wymiarze międzynarodowym,

MAJĄC NA UWADZE, że Strony zgadzają się również, iż rozprzestrzenianie broni masowego rażenia i systemów jej przenoszenia stanowi poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego i pragną zintensyfikować dialog i współpracę w tej dziedzinie. Przyjęcie w drodze konsensusu rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1540 stanowi podstawę zobowiązania całej międzynarodowej społeczności do zwalczania rozprzestrzeniania broni masowego rażenia,

UZNAJĄC, że nielegalny handel bronią strzelecką i lekką wraz z amunicją do tej broni, nieprawidłowe zarządzanie, niewłaściwie zabezpieczone zapasy oraz niekontrolowane rozprzestrzenianie nadal stwarzają poważne zagrożenie dla międzynarodowego pokoju, bezpieczeństwa i rozwoju,

UWZGLĘDNIAJĄC znaczenie Umowy o współpracy między Europejską Wspólnotą Gospodarczą a państwami członkowskimi Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej z dnia 7 marca 1980 r. i późniejszych protokołów w sprawie przystąpienia,

UZNAJĄC znaczenie umacniania istniejących stosunków między Stronami, mając na względzie zacieśnienie współpracy między nimi oraz ich wspólną chęć do konsolidacji, pogłębienia i zróżnicowania wzajemnych stosunków w obszarach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, w oparciu o równość, niedyskryminację oraz poszanowanie środowiska naturalnego i wzajemne korzyści,

UZNAJĄC znaczenie dialogu i współpracy między Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) a Unią Europejską,

WYRAŻAJĄC swoje pełne zaangażowanie we wspieranie zrównoważonego rozwoju, w tym ochrony środowiska i skutecznej współpracy mającej na celu przeciwdziałanie zmianie klimatu,

PODKREŚLAJĄC znaczenie pogłębionej współpracy w dziedzinie sprawiedliwości i bezpieczeństwa,

UZNAJĄC swoje pełne zaangażowanie we wszechstronny dialog i współpracę we wspieraniu migracji i rozwoju oraz w skuteczne upowszechnianie i wdrażanie uznanych na szczeblu międzynarodowym standardów pracy i standardów socjalnych,

ZAUWAŻAJĄC, że postanowienia niniejszej umowy, które wchodzą w zakres części trzeciej tytuł V Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, są wiążące dla Zjednoczonego Królestwa i Irlandii albo jako oddzielnych Umawiających się Stron, albo jako części Unii Europejskiej, zgodnie z Protokołem w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, załączonym do Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. To samo stosuje się do Danii, zgodnie z Protokołem w sprawie stanowiska Danii, który jest załączony do tych traktatów,

UZNAJĄC wagę przykładaną przez Strony do zasad i postanowień rządzących handlem międzynarodowym, zawartych w szczególności w Porozumieniu ustanawiającym Światową Organizację Handlu (WTO), oraz potrzebę stosowania ich w sposób przejrzysty i niedyskryminujący,

POTWIERDZAJĄC swoje dążenie do zacieśnienia współpracy między Stronami w oparciu o wspólne wartości i wzajemne korzyści, całkowicie zgodnie z działaniami podejmowanymi w wymiarze regionalnym,

UZGODNIŁY, CO NASTĘPUJE:

TYTUŁ I

CHARAKTER I ZAKRES STOSOWANIA

Artykuł 1

Zasady ogólne

1. Poszanowanie zasad demokracji i praw człowieka, określonych w Powszechnej deklaracji praw człowieka i w innych stosownych instrumentach międzynarodowych dotyczących praw człowieka, których Strony są umawiającymi się stronami, oraz zasady praworządności, stanowi fundament polityki wewnętrznej i międzynarodowej obu Stron oraz zasadniczy element niniejszej umowy.
2. Strony potwierdzają wspólne wartości określone w Karcie Narodów Zjednoczonych.
3. Strony potwierdzają zobowiązanie do wspierania zrównoważonego rozwoju, współpracy w celu sprostania wyzwaniom związanym ze zmianą klimatu oraz przyczyniania się do realizacji uzgodnionych na szczeblu międzynarodowym celów rozwojowych, w szczególności celów zawartych w milenijnych celach rozwoju.
4. Strony potwierdzają przywiązanie do zasady dobrego rządzenia.
5. Strony uzgadniają, że współpraca w ramach niniejszej umowy będzie przebiegała zgodnie z krajowymi przepisami ustawowymi i wykonawczymi każdej ze Stron.

Artykuł 2

Cele współpracy

W celu zacieśnienia stosunków dwustronnych Strony zobowiązują się do prowadzenia wszechstronnego dialogu i wspierania dalszej współpracy między nimi we wszystkich sektorach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania przewidzianych w niniejszej umowie. Ich starania będą w szczególności miały na celu:

- a) nawiązanie współpracy w sprawach politycznych, społecznych i gospodarczych w ramach wszystkich stosownych regionalnych i międzynarodowych forów i organizacji;
- b) nawiązanie współpracy w zakresie zwalczania terroryzmu i przestępczości transgranicznej;

- c) nawiązanie współpracy w zakresie praw człowieka oraz dialogu w dziedzinie zwalczania poważnych przestępstw wzbudzających zaniepokojenie społeczności międzynarodowej;
- d) nawiązanie współpracy w zakresie przeciwdziałania rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia, broni strzeleckiej i lekkiej oraz wspierania procesów pokojowego i zapobiegania konfliktom;
- e) nawiązanie współpracy we wszystkich dziedzinach handlu i inwestycji będących przedmiotem wspólnego zainteresowania w celu ułatwienia przepływu towarów i inwestycji oraz usuwanie przeszkód w handlu i inwestycjach w sposób zgodny z zasadami WTO oraz bieżącymi i przyszłymi inicjatywami regionalnymi UE – ASEAN;
- f) nawiązanie współpracy w dziedzinie sprawiedliwości i bezpieczeństwa, w tym w zakresie współpracy prawnej, kwestii narkotyków, prania pieniędzy, zwalczania przestępczości zorganizowanej i korupcji, ochrony danych osobowych oraz uchodźców i osób wewnętrznie przesiedlonych;
- g) nawiązanie współpracy w dziedzinach migracji i pracy na morzu;
- h) nawiązanie współpracy we wszystkich innych sektorach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, w tym w zakresie: zatrudnienia i spraw społecznych; współpracy na rzecz rozwoju, polityki gospodarczej, usług finansowych, dobrego rządzenia w dziedzinie podatków; polityki przemysłowej i MŚP, technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK), sektora audiowizualnego, mediów i multimediów, nauki i techniki, transportu, turystyki, kształcenia, kultury, dialogu międzykulturowego i międzywyznaniowego, energii, środowiska i zasobów naturalnych, w tym zmian klimatu, rolnictwa, rybołówstwa i rozwoju obszarów wiejskich, rozwoju regionalnego, zdrowia, statystyki, kontrolowania ryzyka związanego z klęskami żywiołowymi oraz administracji publicznej;
- i) zwiększenie udziału obu Stron w lokalnych i regionalnych programach współpracy, w których możliwy jest udział drugiej Strony;
- j) zwiększenie roli i podniesienie rangi Filipin i Unii Europejskiej;
- k) propagowanie porozumienia między obywatelami oraz skutecznego dialogu i interakcji ze zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim.

Artykuł 3

Współpraca w ramach organizacji regionalnych i międzynarodowych

Strony będą nadal wymieniać opinie i współpracować w ramach regionalnych i międzynarodowych forów i organizacji, takich jak Organizacja Narodów Zjednoczonych i jej stosowne agencje i organy takie jak Konferencja Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD), dialog UE – ASEAN, Forum Regionalne ASEAN, dialog Azja – Europa, WTO, Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM) i Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (WIPO).

Artykuł 4

Współpraca dwustronna i regionalna

We wszystkich sektorach objętych dialogiem i współpracą w ramach niniejszej umowy, oraz kładąc jednocześnie nacisk na kwestie objęte współpracą UE – Filipiny, obie strony mogą również, za obopólną zgodą, współpracować poprzez działania na szczeblu regionalnym lub połączenie obu tych ram, z uwzględnieniem regionalnych procesów decyzyjnych danych grup regionalnych. W związku z tym przy wyborze odpowiednich ram działania Strony będą dążyły do uzyskania jak największego wpływu na wszystkie zainteresowane strony oraz do zwiększenia ich zaangażowania, starając się jednocześnie jak najwydajniej wykorzystać dostępne zasoby i zapewnić spójność z innymi działaniami.

TYTUŁ II

DIALOG POLITYCZNY I WSPÓLPRACA

Artykuł 5

Proces pokojowy i zapobieganie konfliktom

Strony postanawiają kontynuować wspólne starania mające na celu propagowanie zapobiegania konfliktom oraz kultury pokoju, między innymi poprzez popieranie pokoju oraz programy edukacji pokojowej.

Artykuł 6

Współpraca w dziedzinie praw człowieka

1. Strony postanawiają współpracować w propagowaniu i skutecznej ochronie wszystkich praw człowieka, w tym również w ramach międzynarodowych instrumentów dotyczących praw człowieka, których są stronami.
2. Współpraca taka odbywać się będzie poprzez działania wspólnie uzgodnione przez Strony, między innymi:
 - a) wspieranie opracowywania i wdrażania krajowych planów działania w zakresie praw człowieka;
 - b) propagowanie świadomości i edukacji w zakresie praw człowieka;
 - c) wzmacnianie krajowych instytucji działających w zakresie praw człowieka;
 - d) w miarę możliwości pomoc w propagowaniu regionalnych instytucji działających w zakresie praw człowieka;
 - e) nawiązanie konstruktywnego dialogu między Stronami w zakresie praw człowieka; oraz
 - f) współpraca z organami ONZ działającymi w zakresie praw człowieka.

Artykuł 7

Poważne przestępstwa wzbudzające zaniepokojenie społeczności międzynarodowej

1. Strony uznają, że najpoważniejsze przestępstwa wzbudzające zaniepokojenie społeczności międzynarodowej odnoszące się do międzynarodowego prawa humanitarnego, ludobójstwo i inne zbrodnie przeciwko ludzkości, nie powinny pozostać bezkarne i że należy zapewnić ściganie tych przestępstw przez podjęcie działań odpowiednio na szczeblu krajowym albo międzynarodowym, w tym za pośrednictwem Międzynarodowego Trybunału Karnego, zgodnie z przepisami prawa krajowego każdej ze Stron.
2. Strony postanawiają prowadzić skuteczny dialog w sprawie powszechnego przestrzegania statutu rzymskiego Międzynarodowego Trybunału Karnego zgodnie z przepisami prawa każdej ze Stron, w tym również w sprawie zapewnienia wsparcia w budowaniu potencjału.

Artykuł 8

Zwalczanie rozprzestrzeniania broni masowego rażenia i systemów jej przenoszenia

1. Strony uważają, że rozprzestrzenianie broni masowego rażenia i systemów jej przenoszenia przez państwa lub podmioty niepaństwowe lub na rzecz państw lub podmiotów niepaństwowych stanowi jedno z największych zagrożeń dla stabilności i bezpieczeństwa w wymiarze międzynarodowym.
2. Strony postanawiają w związku z tym współpracować i przeciwdziałać rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia poprzez pełne przestrzeganie i wdrażanie na poziomie krajowym podjętych przez Strony zobowiązań w ramach międzynarodowych traktatów i porozumień o rozbrojeniu i nierozprzestrzenianiu oraz innych stosownych zobowiązań międzynarodowych, takich jak rezolucja RB ONZ nr 1540. Strony zgadzają się, że niniejsze postanowienie stanowi jeden z zasadniczych elementów niniejszej umowy.
3. Ponadto Strony postanawiają:
 - a) podjąć odpowiednie kroki w celu podpisania oraz ratyfikowania – całkowicie zgodnie z procedurami ratyfikacji Stron – zobowiązań każdej ze Stron lub w stosownych przypadkach przystąpienia do nich oraz wdrażania ich, które to zobowiązania wynikną z innych stosownych instrumentów międzynarodowych, w tym odnośnych rezolucji RB ONZ;
 - b) ustanowić skuteczny system kontroli wywozu na szczeblu krajowym pozwalający na kontrolę wywozu i tranzytu towarów związanych z bronią masowego rażenia, w tym ostatecznego użycia technologii podwójnego zastosowania pod kątem broni masowego rażenia, oraz obejmujący skuteczne kary w przypadku naruszenia kontroli wywozu.

Strony uznają, że wdrożenie kontroli wywozu nie powinno utrudniać współpracy międzynarodowej w zakresie materiałów, urządzeń i technologii przeznaczonych do celów pokojowych, przy czym cele pokojowego zastosowania nie powinny być wykorzystywane do ukrywania rozprzestrzeniania broni.

4. Strony postanawiają nawiązać regularny dialog polityczny, który będzie towarzyszył tym elementom i je konsolidował. Strony mogłyby również pracować nad nawiązaniem dialogu na szczeblu regionalnym.

Artykuł 9

Broń strzelecka i lekka

1. Strony uznają, że nielegalny handel bronią strzelecką i lekką (BSiL), w tym amunicją do tej broni, oraz jej nadmierne gromadzenie, nieprawidłowe zarządzanie nią, niewłaściwie zabezpieczone zapasy oraz niekontrolowane rozprzestrzenianie nadal stwarzają poważne zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

2. Strony postanawiają przestrzegać swoich zobowiązań dotyczących rozwiązania wszystkich aspektów nielegalnego handlu BSiL oraz w pełni realizować te zobowiązania w ramach istniejących umów międzynarodowych i rezolucji RB ONZ, jak również swoich zobowiązań w ramach innych instrumentów międzynarodowych mających zastosowanie w tej dziedzinie, takich jak Program działania ONZ na rzecz zapobiegania nielegalnemu handlowi bronią strzelecką i lekką, zwalczania i eliminowania go we wszystkich aspektach.

3. Strony zobowiązują się do nawiązania regularnego dialogu politycznego w celu wymiany opinii i informacji oraz opracowania wspólnego podejścia do zagadnień i problemów związanych z nielegalnym handlem BSiL, a także w celu wzmocnienia zdolności Stron do zapobiegania takiemu handlowi oraz jego zwalczania i eliminowania.

Artykuł 10

Współpraca w zwalczaniu terroryzmu

1. Strony potwierdzają znaczenie zapobiegania terroryzmowi oraz zwalczania go zgodnie ze swoimi przepisami ustawowymi i wykonawczymi oraz z poszanowaniem praworządności, prawa międzynarodowego, w szczególności Karty Narodów Zjednoczonych i odnośnych rezolucji RB ONZ, prawa praw człowieka, prawa uchodźców i międzynarodowego prawa humanitarnego oraz międzynarodowych konwencji, których są stronami, globalnej strategii ONZ dotyczącej zwalczania terroryzmu zawartej w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 60/28 z dnia 8 września 2006 r., a także wspólnej deklaracji UE – ASEAN z dnia 28 stycznia 2003 r. dotyczącej współpracy w celu zwalczania terroryzmu.

2. W tym celu Strony postanawiają współpracować poprzez:

- a) propagowanie wdrażania odnośnych rezolucji RB ONZ, takich jak rezolucje nr 1373, 1267, 1822 i 1904, oraz stosownych międzynarodowych konwencji i instrumentów;
- b) propagowanie współpracy między państwami członkowskimi ONZ w celu skutecznego wdrożenia Globalnej strategii ONZ dotyczącej zwalczania terroryzmu;
- c) wymianę informacji i zacieśnienie współpracy i koordynacji w zakresie egzekwowania prawa, korzystając w tym celu z istniejących krajowych biur Interpolu za pośrednictwem Globalnego Systemu Komunikacji Interpolu (I-24/7);
- d) wymianę informacji o grupach terrorystycznych oraz ich sieciach wsparcia, prowadzoną zgodnie z prawem międzynarodowym i krajowym;
- e) wymianę opinii o środkach i metodach stosowanych w celu zwalczania terroryzmu, w tym w dziedzinie szkoleń oraz technologii, a także wymianę doświadczeń w zapobieganiu terroryzmowi i radykalizacji postaw;
- f) współpracę mającą na celu pogłębienie konsensusu międzynarodowego w kwestii walki z terroryzmem i finansowaniem go oraz poprzez działanie na rzecz szybkiego osiągnięcia porozumienia w sprawie całościowej konwencji dotyczącej terroryzmu międzynarodowego w celu uzupełnienia istniejących instrumentów ONZ dotyczących zwalczania terroryzmu;

- g) wymianę sprawdzonych rozwiązań z dziedziny ochrony praw człowieka w walce z terroryzmem;
- h) propagowanie wdrażania i wzmocnionej współpracy w zakresie zwalczania terroryzmu w ramach dialogu Azja – Europa i UE – ASEAN.

Artykuł 11

Współpraca w zakresie administracji publicznej

Strony postanawiają współpracować w celu wzmocnienia budowania potencjału w dziedzinie administracji państwowej. Współpraca w tym zakresie może obejmować wymianę opinii dotyczących sprawdzonych rozwiązań w zakresie metod zarządzania, świadczenia usług, wzmocnienia zdolności instytucjonalnych oraz w zakresie zagadnień dotyczących przejrzystości.

TYTUŁ III

HANDEL I INWESTYCJE

Artykuł 12

Zasady ogólne

1. Strony podejmują dialog na temat dwustronnego i wielostronnego handlu oraz kwestii związanych z handlem, z myślą o zacieśnieniu dwustronnych stosunków handlowych i zwiększaniu roli systemu handlu wielostronnego w propagowaniu wzrostu i rozwoju.
2. Strony zobowiązują się wspierać rozwój i zróżnicowanie wzajemnej wymiany handlowej w jak największym stopniu i w sposób przynoszący wzajemne korzyści. Strony zobowiązują się do stworzenia lepszych warunków dostępu do rynku poprzez dążenie do wyeliminowania barier w handlu, w szczególności barier pozataryfowych, oraz podejmowanie działań poprawiających przejrzystość z uwzględnieniem prac prowadzonych w tej dziedzinie przez organizacje międzynarodowe.
3. Uznając, że handel odgrywa niezbędną rolę w rozwoju oraz że pomoc w formie systemu preferencji handlowych i taryfowych przyczyniła się do rozwoju otrzymujących ją krajów rozwijających się, Strony starają się zwiększyć swój udział w konsultacjach dotyczących takiej pomocy przestrzegając w pełni zasad WTO.
4. Strony informują się wzajemnie o rozwoju polityk handlowych i polityk w kwestiach związanych z handlem, takich jak rolnictwo, bezpieczeństwo żywności, ochrona konsumentów i środowiska, w tym gospodarowanie odpadami.
5. Strony zachęcają do dialogu i współpracy w celu rozwijania stosunków handlowych i inwestycyjnych, w tym działania zmierzające do rozwiązania problemów handlowych oraz innych zagadnień związanych z handlem w dziedzinach, o których mowa w artykułach 13–19.

Artykuł 13

Kwestie sanitarne i fitosanitarne

1. Strony współpracują w zakresie bezpieczeństwa żywności oraz kwestii sanitarnych i fitosanitarnych w celu ochrony życia i zdrowia ludzi, zwierząt i roślin na terytoriach Stron.
2. Strony prowadzą rozmowy i wymieniają informacje na temat środków każdej ze Stron zdefiniowanych w porozumieniu WTO w sprawie stosowania środków sanitarnych i fitosanitarnych, w Międzynarodowej konwencji ochrony roślin, przez Światową Organizację Zdrowia Zwierząt oraz Komisję *Codex Alimentarius*, takich jak przepisy ustawowe i wykonawcze, certyfikacja, procedury kontrolne i procedury nadzoru, w tym procedury zatwierdzania zakładów i wdrażanie zasad tworzenia stref.
3. Strony postanawiają podjąć współpracę w zakresie budowania potencjału w kwestiach sanitarnych i fitosanitarnych oraz w razie potrzeby w kwestii dobrostanu zwierząt.

4. Strony w odpowiednim czasie nawiązują dialog w kwestiach sanitarnych i fitosanitarnych na wniosek jednej ze Stron o rozważenie zagadnień dotyczących kwestii sanitarnych i fitosanitarnych oraz innych pilnych związanych z nimi kwestii objętych niniejszym artykułem.
5. Strony wyznaczają punkty kontaktowe w celu porozumiewania się w sprawach objętych niniejszym artykułem.

Artykuł 14

Barier techniczne w handlu

1. Strony postanawiają, że współpraca w zakresie norm, przepisów technicznych i oceny zgodności będzie kluczowym celem w odniesieniu do rozwoju handlu.
2. Strony wspierają stosowanie międzynarodowych norm oraz współpracują i wymieniają informacje dotyczące norm, procedur oceny zgodności i przepisów technicznych, szczególnie w ramach porozumienia WTO w sprawie barier technicznych w handlu. W tym celu Strony postanawiają w odpowiednim czasie nawiązać dialog w kwestiach barier technicznych w handlu na wniosek jednej ze Stron i wyznaczyć punkty kontaktowe w celu porozumiewania się w sprawach objętych niniejszym artykułem.
3. Współpracę w zakresie barier technicznych w handlu można realizować między innymi poprzez dialog, wspólne przedsięwzięcia, pomoc techniczną i programy budowania potencjału.

Artykuł 15

Ułatwienia w zakresie ceł i handlu

1. Strony dzielą się doświadczeniami i badają możliwości uproszczenia procedur przywozowych, wywozowych i innych procedur celnych, zapewnienia przejrzystości przepisów celnych i handlowych, rozwijania współpracy celnej oraz skutecznych mechanizmów wzajemnej pomocy administracyjnej. Strony dążą także do zbieżności poglądów i wspólnych działań w ramach stosownych inicjatyw międzynarodowych, w tym ułatwień w handlu. Strony zwrócą szczególną uwagę na zwiększenie bezpieczeństwa handlu międzynarodowego, w tym usług transportowych, na zapewnienie skutecznego i efektywnego egzekwowania praw własności intelektualnej przez organy celne oraz na zapewnienie równowagi między ułatwieniami w handlu a walką z oszustwami i nieprawidłowościami.
2. Bez uszczerbku dla innych form współpracy przewidzianych w niniejszej umowie Strony wyrażają zainteresowanie możliwością zawarcia protokołów o współpracy celnej i o wzajemnej pomocy w ramach instytucjonalnych określonych w niniejszej umowie.
3. Strony nadal uruchamiają środki wsparcia technicznego mające na celu wspieranie realizacji współpracy w kwestiach celnych i ułatwień w handlu w ramach niniejszej umowy, zgodnie z wzajemnymi uzgodnieniami.

Artykuł 16

Inwestycje

Strony wspierają większy przepływ inwestycji poprzez propagowanie atrakcyjnych i stabilnych warunków dla wzajemnych inwestycji dzięki konsekwentnemu dialogowi, którego celem jest wypracowanie stabilnych, przejrzystych, otwartych i niedyskryminujących zasad dla inwestorów, oraz poszukują mechanizmów administracyjnych ułatwiających przepływy inwestycyjne zgodnie z krajowymi przepisami ustawowymi i wykonawczymi Stron.

Artykuł 17

Polityka konkurencji

1. Strony propagują ustalenie i utrzymanie zasad konkurencji oraz organów, które będą je wdrażać. Propagują stosowanie tych zasad w skuteczny, niedyskryminujący i przejrzysty sposób w celu wspierania pewności prawa na swoim terytorium.
2. W tym celu Strony zaangażują się w działania na rzecz budowania potencjału w dziedzinie polityki konkurencji, z zastrzeżeniem dostępności finansowania takich działań w ramach opracowanych przez Strony instrumentów i programów w zakresie współpracy.

Artykuł 18**Usługi**

1. Strony postanawiają prowadzić konsekwentny dialog mający w szczególności na celu wymianę informacji o otoczeniu regulacyjnym każdej ze Stron, wspieranie dostępu do rynków drugiej strony, w tym handlu elektronicznego, wspieranie dostępu do kapitału i technologii oraz wspieranie handlu usługami między Stronami i na rynkach państw trzecich.
2. Potwierdzając konkurencyjność sektora usług każdej ze Stron, Strony podejmują rozmowy dotyczące wykorzystania możliwości w zakresie handlu usługami na rynkach drugiej strony.

Artykuł 19**Prawa własności intelektualnej**

1. Strony potwierdzają dużą wagę, jaką przywiązują do ochrony praw własności intelektualnej, i zobowiązują się do ustanowienia odpowiednich środków mających na celu zapewnienie ochrony i egzekwowania praw własności intelektualnej we właściwy i skuteczny sposób przy jednoczesnym zapewnieniu zgodności tych środków ze sprawdzonymi rozwiązaniami i z normami międzynarodowymi, którymi Strony są związane.
2. Strony wspomagają się nawzajem w określaniu i realizacji programów związanych z własnością intelektualną, które przyczynią się do propagowania innowacji technologicznych i dobrowolnego transferu technologii oraz szkolenia zasobów ludzkich, jak również współpracują przy realizacji agendy rozwoju w ramach Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO).
3. Strony postanawiają zacieśniać współpracę w zakresie oznaczeń geograficznych, w tym ich ochrony, i w dziedzinie ochrony odmian roślin, uwzględniając między innymi w stosownych przypadkach rolę Międzynarodowego Związku Ochrony Nowych Odmian Roślin.
4. Strony wymieniają informacje i doświadczenia w zakresie praktyk związanych z własnością intelektualną, zapobiegania naruszeniom praw własności intelektualnej – w szczególności walki z podrabianiem i piractwem – zwłaszcza za pośrednictwem współpracy celnej i innych stosownych form współpracy, oraz w zakresie tworzenia i wspierania organizacji zajmujących się kontrolą i ochroną takich praw.

TYTUŁ IV**WSPÓLPRACA W ZAKRESIE WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA****Artykuł 20****Współpraca prawna**

1. Strony uznają szczególne znaczenie praworządności i wzmocnienia wszystkich odpowiednich instytucji.
2. Współpraca między Stronami może również obejmować wzajemną wymianę informacji dotyczących sprawdzonych rozwiązań z zakresu systemów prawnych i prawodawstwa.

Artykuł 21**Współpraca w zakresie zwalczania narkotyków**

1. Strony współpracują w celu zapewnienia zrównoważonego podejścia poprzez skuteczną koordynację działań właściwych organów, w tym agencji ds. walki z narkotykami oraz organów w sektorach: zdrowia, wymiaru sprawiedliwości, kształcenia, młodzieży, opieki społecznej, cel, spraw wewnętrznych i innych sektorów oraz innych zainteresowanych stron, których dotyczy ten problem, w celu zmniejszenia podaży narkotyków i popytu na nie oraz wpływu narkotyków na osoby je zażywające, ich rodziny i na ogół społeczeństwa, jak również w celu skuteczniejszej kontroli prekursorów.

2. Strony uzgadniają sposób współpracy służącej realizacji tych celów. Swoje działania podejmują na podstawie powszechnie uznanych zasad zgodnie z odpowiednimi konwencjami międzynarodowymi, których są stronami, deklaracją polityczną oraz deklaracją w sprawie wytycznych dotyczących zmniejszenia popytu na narkotyki, przyjęte przez 20. specjalną sesję Zgromadzenia Ogólnego ONZ w sprawie narkotyków w czerwcu 1998 roku, a także zgodnie z deklaracją polityczną i planem działania dotyczącym współpracy międzynarodowej na rzecz opracowania zintegrowanej i zrównoważonej strategii walki z problemem narkotyków na świecie przyjętym na obradach wysokiego szczebla 52. sesji Komisji ONZ ds. Środków Odurzających w marcu 2009 roku.

3. Współpraca między Stronami obejmuje wsparcie techniczne i administracyjne w następujących obszarach:

- a) opracowywanie prawodawstwa krajowego i polityki krajowej;
- b) tworzenie instytucji krajowych i krajowych ośrodków informacji;
- c) wspieranie starań organizacji społeczeństwa obywatelskiego w dziedzinie narkotyków oraz starań na rzecz zmniejszenia popytu na narkotyki i szkód przez nie powodowanych;
- d) szkolenie personelu;
- e) poprawa egzekwowania przepisów oraz wymiany informacji zgodnie z prawodawstwem krajowym;
- f) badania naukowe dotyczące narkotyków;
- g) profilowanie narkotyków i zapobieganie produkcji środków niebezpiecznych/odurzających oraz zmianie przeznaczenia kontrolowanych prekursorów, w szczególności substancji niezbędnych do produkcji narkotyków.
- h) inne dziedziny wspólnie uzgodnione przez Strony.

Artykuł 22

Współpraca w zakresie zwalczania prania pieniędzy i finansowania terroryzmu

1. Strony zgadzają się co do potrzeby podjęcia działań i współpracy w celu zapobiegania praniu pieniędzy stanowiących zyski z działalności przestępczej, takiej jak handel narkotykami i korupcja.

2. Obie Strony postanawiają propagować pomoc prawną, techniczną i administracyjną służącą tworzeniu i wdrażaniu przepisów oraz skutecznemu funkcjonowaniu mechanizmów zwalczania prania pieniędzy i finansowania terroryzmu. Współpraca pozwoli w szczególności na wymianę istotnych informacji w ramach prawodawstwa każdej ze Stron oraz przyjęcie odpowiednich standardów celem zwalczania prania pieniędzy i finansowania terroryzmu, odpowiadających standardom przyjętym przez Unię oraz podmioty międzynarodowe działające w tym obszarze, takie jak Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF).

3. Obie Strony propagują współpracę w zwalczaniu prania pieniędzy i finansowania terroryzmu, na przykład poprzez realizację przedsięwzięć w zakresie budowania potencjału.

Artykuł 23

Zwalczanie przestępczości zorganizowanej i korupcji

1. Strony postanawiają współpracować w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej i korupcji zdefiniowanych w Konwencji ONZ przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej i protokołach uzupełniających do tej konwencji oraz Konwencji ONZ przeciwko korupcji. Celem takiej współpracy Stron jest propagowanie i wdrażanie tych konwencji oraz innych mających zastosowanie instrumentów, których są one stronami.

2. Z zastrzeżeniem dostępnych zasobów współpraca ta obejmuje środki i przedsięwzięcia w zakresie budowania potencjału.

3. Strony postanawiają zapewnić współpracę między organami, agencjami i służbami ścigania oraz przyczynić się do zwalczania i likwidowania, w ramach prawodawstwa każdej ze Stron, międzynarodowych zagrożeń przestępczych wspólnych dla Stron. Współpraca między organami, agencjami i służbami ścigania może się odbywać w formie

wzajemnej pomocy w prowadzeniu dochodzeń, wymiany technik dochodzeniowych, wspólnego kształcenia i szkolenia pracowników organów ścigania oraz w formie wszelkich innych wspólnych działań i rodzajów pomocy, w tym istniejących krajowych biur Interpolu za pośrednictwem Globalnego Systemu Komunikacji Interpolu (I-24/7) lub podobnego systemu wymiany informacji, wynikających z wzajemnych uzgodnień Stron.

Artykuł 24

Ochrona danych osobowych

1. Strony postanawiają współpracować w celu poprawy stopnia ochrony danych osobowych do poziomu najwyższych standardów międzynarodowych, takich jak standardy zawarte w wytycznych w sprawie skomputeryzowanych archiwów danych osobowych przyjętych przez Zgromadzenie Ogólne ONZ rezolucją nr 45/95 z dnia 14 grudnia 1990 r.
2. Wzmocnienie ochrony danych przez zacieśnienie współpracy w zakresie ochrony danych osobowych może obejmować między innymi pomoc techniczną w formie wymiany informacji oraz wiedzy fachowej, która może obejmować między innymi następujące działania:
 - a) udostępnianie i wymianę informacji, ankiet, badań, polityk, procedur i sprawdzonych rozwiązań związanych z ochroną danych;
 - b) przeprowadzanie wspólnych szkoleń oraz programów, rozmów i konferencji informacyjnych, które zwiększą wiedzę obu Stron w zakresie ochrony danych, lub uczestniczenie w tych działaniach;
 - c) wymianę fachowców i ekspertów, którzy zbadają politykę w zakresie ochrony danych.

Artykuł 25

Uchodźcy i osoby wewnątrznie przesiedlone

Strony zobowiązują się nadal współpracować, w stosownych przypadkach, w zakresie kwestii dotyczących godziwych warunków życia uchodźców i osób wewnątrznie przesiedlonych, z uwzględnieniem dotychczas zapewnionej pracy i pomocy, w tym poszukiwania trwałych rozwiązań.

TYTUŁ V

WSPÓLPRACA W ZAKRESIE MIGRACJI I PRACY NA MORZU

Artykuł 26

Współpraca w zakresie migracji i rozwoju

1. Strony potwierdzają znaczenie wspólnego zarządzania przepływami migracyjnymi między swoimi terytoriami. W celu wzmocnienia współpracy Strony ustanawiają mechanizm wszechstronnych konsultacji i dialogu we wszystkich kwestiach związanych z migracją. Kwestie dotyczące migracji włącza się do krajowych strategii/krajowych ram rozwojowych mających na celu rozwój gospodarczy i społeczny krajów pochodzenia, tranzytu i przeznaczenia migrantów.
2. Współpraca między Stronami opiera się na ocenie szczególnych potrzeb przeprowadzonej w ramach wzajemnych konsultacji i uzgodnień pomiędzy Stronami oraz jest realizowana zgodnie z odpowiednim obowiązującym prawodawstwem Unii i prawodawstwem krajowym. Współpraca ta będzie koncentrować się w szczególności na:
 - a) czynnikach odpychających i przyciągających migracji;
 - b) rozwoju i wdrażaniu prawodawstwa krajowego i praktyk krajowych w odniesieniu do ochrony i praw migrantów w celu przestrzegania mających zastosowanie postanowień instrumentów międzynarodowych gwarantujących poszanowanie praw migrantów;

- c) opracowywaniu i realizacji prawodawstwa krajowego i praktyk krajowych w odniesieniu do ochrony międzynarodowej w celu przestrzegania postanowień Konwencji dotyczącej statusu uchodźców podpisanej w dniu 28 lipca 1951 roku i protokołu do niej, podpisanego w dniu 31 stycznia 1967 roku oraz innych stosownych instrumentów międzynarodowych, oraz w celu zapewnienia przestrzegania zasady *non-refoulement*;
- d) zasadach przyjmowania oraz prawach i statusie osób przyjętych, zapewnieniu sprawiedliwego traktowania i możliwości integracji przebywających legalnie obcokrajowców, kształceniu i szkoleniach, działaniach przeciwko rasizmowi, dyskryminacji i ksenofobii;
- e) ustanowieniu skutecznej polityki zapobiegania mającej na celu rozwiązanie problemu obecności na ich terytoriach obywateli drugiej Strony, którzy nie spełniają warunków wjazdu, przebywania lub stałego pobytu na terytorium zainteresowanej Strony, lub przestali je spełniać, przemytu ludzi oraz handlu ludźmi, w tym również metod zwalczania siatek zajmujących się przemytem ludzi i handlem ludźmi oraz ochrony ofiar takich działań;
- f) kwestii powrotu osób określonych w ust. 2 lit. e) niniejszego artykułu w warunkach zapewniających poszanowanie ludzkiej godności, w tym wspieranie ich dobrowolnego i trwałego powrotu do kraju pochodzenia oraz ich admisji/readmisji zgodnie z ust. 3 niniejszego artykułu. Powrót tych osób odbywa się z należyty uwzględnieniem prawa Stron do przyznawania zezwoleń na pobyt stały lub zezwoleń na pobyt ze względu na trudne położenie danej osoby i z przyczyn humanitarnych oraz zasady *non-refoulement*;
- g) kwestiach uznanych za przedmiot wspólnego zainteresowania w dziedzinie wiz, bezpieczeństwa dokumentów podróży i zarządzania granicami;
- h) kwestiach związanych z migracją i rozwojem, w tym na rozwoju zasobów ludzkich, ochronie socjalnej, maksymalizacji korzyści płynących z migracji, kwestii płci i rozwoju, etycznej rekrutacji i migracji cyrkulacyjnej oraz na integracji migrantów.

3. W ramach współpracy w tej dziedzinie i bez uszczerbku dla potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi Strony postanawiają ponadto, że:

- a) na wniosek danego państwa członkowskiego Filipiny bez zbędnej zwłoki przyjmują z powrotem – zgodnie z ust. 2 lit. e) niniejszego artykułu – wszelkich swoich obywateli przebywających na terytorium tego państwa członkowskiego po ustaleniu obywatelstwa i przeprowadzeniu odpowiedniej procedury w tym państwie członkowskim;
- b) na wniosek Filipin każde państwo członkowskie przyjmuje z powrotem – zgodnie z ust. 2 lit. e) niniejszego artykułu – bez zbędnej zwłoki wszelkich swoich obywateli przebywających na terytorium Filipin po ustaleniu obywatelstwa i przeprowadzeniu odpowiedniej procedury na Filipinach;
- c) państwa członkowskie i Filipiny zapewniają swoim obywatelom dokumenty wymagane do tego celu. Każdy wniosek o admisję lub readmisję przekazywany jest przez państwo występujące z wnioskiem do właściwego organu państwa rozpatrującego wniosek.

W przypadku gdy zainteresowana osoba nie posiada jakiegokolwiek odpowiedniego dokumentu tożsamości lub innego dowodu potwierdzającego obywatelstwo, właściwe przedstawicielstwo dyplomatyczne lub konsularne na wniosek Filipin lub państwa członkowskiego natychmiast potwierdza obywatelstwo tej osoby, w razie potrzeby za pomocą przeprowadzenia rozmowy; po potwierdzeniu obywatelstwa filipińskiego lub obywatelstwa państwa członkowskiego właściwe organy filipińskie lub organy państwa członkowskiego wydają odpowiednie dokumenty.

4. Strony postanawiają jak najszybciej zawrzeć umowę o admisji/readmisji swoich obywateli, obejmującą postanowienia dotyczące readmisji obywateli innych państw i bezpaństwowców.

Artykuł 27

Praca na morzu, kształcenie i szkolenie marynarzy

1. Strony postanawiają współpracować w dziedzinie pracy na morzu w celu propagowania i utrzymania godnych warunków życia i pracy marynarzy, bezpieczeństwa osobistego i ochrony osobistej marynarzy, bezpieczeństwa pracy oraz polityki i programów w zakresie zdrowia.
2. Ponadto Strony postanawiają współpracować w dziedzinie kształcenia i szkolenia marynarzy oraz wydawania im świadectw w celu zapewnienia bezpiecznych i skutecznych działań na morzu oraz zapobiegania szkodom dla środowiska, łącznie z podnoszeniem kompetencji załogi w celu dostosowania się do zmieniających się wymogów sektora żeglugi i do postępu technologicznego.

3. Strony przestrzegają zasad i postanowień określonych zarówno w Konwencji ONZ o prawie morza z 1982 roku, w szczególności postanowień odnoszących się do obowiązków każdej Strony w odniesieniu do warunków pracy, kwestii związanych z załogą i spraw socjalnych na statkach pływających pod jej banderą, jak i w zmienionej Międzynarodowej konwencji o wymaganiach w zakresie wykształcenia marynarzy, wydawania im świadectw oraz pełnienia wacht (Konwencji STCW), w odniesieniu do szkolenia marynarzy i wymagań w zakresie kompetencji, a także zasad i postanowień zawartych w odpowiednich instrumentach międzynarodowych, których są stronami.

4. Współpraca w tej dziedzinie opiera się na wzajemnych konsultacjach i dialogu między Stronami, koncentrując się między innymi na:

- a) kształceniu i szkoleniu marynarzy;
- b) wymianie informacji i wsparciu w zakresie działań związanych z morzem;
- c) stosowanych metodach nauki i sprawdzonych rozwiązaniach w zakresie szkolenia;
- d) programach dotyczących piractwa i terroryzmu na morzu;
- e) prawie marynarzy do bezpiecznego miejsca pracy; godnych warunków pracy i życia na pokładzie statku; oraz ochrony zdrowia, opieki medycznej, opieki socjalnej i innych form ochrony socjalnej.

TYTUŁ VI

WSPÓŁPRACA GOSPODARCZA, WSPÓŁPRACA NA RZECZ ROZWOJU I W INNYCH SEKTORACH

Artykuł 28

Zatrudnienie i sprawy socjalne

1. Strony postanawiają zacieśnić współpracę w dziedzinie zatrudnienia i spraw społecznych, w tym współpracę w zakresie spójności regionalnej i społecznej w odniesieniu do art. 26 ust. 2 lit. b), bezpieczeństwa i higieny pracy, rozwoju umiejętności, równouprawnienia płci oraz godnej pracy, w celu wzmocnienia społecznego wymiaru globalizacji.

2. Strony potwierdzają potrzebę wspierania procesu globalizacji, który byłby korzystny dla wszystkich, a także propagowania pełnego i wydajnego zatrudnienia oraz godnej pracy jako kluczowych elementów zrównoważonego rozwoju i ograniczania ubóstwa, zgodnie z rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 60/1 z dnia 24 października 2005 r. (rezultaty światowego szczytu z 2005 roku) oraz z deklaracją ministerialną przyjętą na obradach wysokiego szczebla Rady Gospodarczo-Społecznej ONZ z lipca 2006 roku (Rada Gospodarczo-Społeczna ONZ E/2006/L.8 z dnia 5 lipca 2006 r.). Strony uwzględniają uwarunkowania i odmienny charakter sytuacji gospodarczej i społecznej każdej ze Stron.

3. Strony, potwierdzając swoje zobowiązania w zakresie poszanowania, propagowania i realizacji uznanych na szczeblu międzynarodowym standardów pracy i standardów socjalnych, o których mowa w szczególności w Deklaracji Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) dotyczącej podstawowych zasad i praw w pracy oraz konwencjach MOP, których są stronami, postanawiają współpracować w zakresie szczegółowych programów i przedsięwzięć dotyczących wsparcia technicznego, zgodnie z wzajemnymi uzgodnieniami. Strony postanawiają również podjąć dialog, współpracę i inicjatywy w zakresie zagadnień stanowiących przedmiot wspólnego zainteresowania na szczeblu dwustronnym lub wielostronnym, takim jak ONZ, IOM, dialog Azja – Europa i dialog UE – ASEAN.

Artykuł 29

Współpraca na rzecz rozwoju

1. Podstawowym celem współpracy na rzecz rozwoju jest wspieranie zrównoważonego rozwoju, który przyczyni się do ograniczenia ubóstwa i do realizacji uzgodnionych na szczeblu międzynarodowym celów rozwoju, w tym milenijnych celów rozwoju. Strony angażują się w regularny dialog w sprawie współpracy w zakresie rozwoju zgodnie ze swoimi priorytetami i obszarami będącymi przedmiotem wspólnego zainteresowania.

2. Dialog w sprawie współpracy na rzecz rozwoju ma na celu między innymi:

- a) promowanie rozwoju ludzkiego i społecznego;
- b) dążenie do zrównoważonego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu;

- c) promowanie zrównoważenia środowiskowego i należytego zarządzania zasobami naturalnymi, łącznie z propagowaniem sprawdzonych rozwiązań;
- d) zmniejszenie wpływu i opanowanie skutków zmiany klimatu;
- e) zwiększenie zdolności do głębszej integracji z gospodarką światową i międzynarodowym systemem handlu;
- f) propagowanie reformy sektora publicznego, w szczególności w dziedzinie zarządzania finansami publicznymi, w celu poprawy świadczenia usług socjalnych;
- g) ustanowienie procesów zgodnych z zasadami zawartymi w Deklaracji paryskiej w sprawie skuteczności pomocy, w programie działania z Akry i z innymi zobowiązaniami międzynarodowymi mającymi na celu poprawę świadczenia i skuteczności pomocy.

Artykuł 30

Dialog na temat polityki gospodarczej

1. Strony postanawiają współpracować w propagowaniu wymiany informacji na temat panujących u nich trendów gospodarczych i politycznych oraz wymiany doświadczeń dotyczących koordynowania polityki gospodarczej w ramach regionalnej współpracy i integracji gospodarczej.
2. Strony dążą również do pogłębienia dialogu między swoimi organami w kwestiach gospodarczych, które zgodnie z uzgodnieniami Stron mogą obejmować takie obszary jak polityka pieniężna, polityka budżetowa, w tym opodatkowanie działalności gospodarczej, finanse publiczne, stabilizacja makroekonomiczna i zadłużenie zewnętrzne.

Artykuł 31

Spółczeństwo obywatelskie

Strony uznają rolę i potencjalny wkład organizacji społeczeństwa obywatelskiego w demokratyczne sprawowanie rządów i postanawiają wspierać skuteczny dialog i współdziałanie ze społeczeństwem obywatelskim zgodnie z mającymi zastosowanie przepisami prawa krajowego każdej ze Stron.

Artykuł 32

Kontrolowanie ryzyka związanego z klęskami żywiołowymi

1. Strony postanawiają zwiększyć współpracę w zakresie kontrolowania ryzyka związanego z klęskami żywiołowymi w ramach ciągłego opracowywania i wdrażania środków mających na celu ograniczenie ryzyka dla społeczności i opanowanie skutków klęsk żywiołowych na wszystkich poziomach społeczeństwa. Należy położyć nacisk na działania zapobiegawcze i proaktywne podejście do postępowania w sytuacji zagrożenia i ryzyka oraz na zmniejszanie ryzyka lub narażenia na klęski żywiołowe.
2. Strony współpracują, aby uczynić kontrolowanie ryzyka związanego z klęskami żywiołowymi integralną częścią planów i procesów decyzyjnych w zakresie rozwoju odnoszących się do klęsk żywiołowych.
3. Współpraca w tej dziedzinie koncentruje się na następujących elementach programu:
 - a) zmniejszeniu ryzyka klęsk żywiołowych lub zapobieganiu klęskom żywiołowym i ich łagodzeniu;
 - b) zarządzaniu wiedzą, innowacjach, badaniach i kształceniu w celu stworzenia kultury bezpieczeństwa i odporności na wszystkich szczeblach;
 - c) przygotowaniu na klęski żywiołowe;
 - d) polityce, zdolnościach instytucjonalnych i osiągnięciu porozumienia w opanowywaniu skutków klęsk żywiołowych;
 - e) reagowaniu w przypadku klęsk żywiołowych;

- f) ocenie i monitorowaniu ryzyka związanego z klęskami żywiołowymi;
- g) procesie przywracania stanu sprzed klęski żywiołowej i planowaniu odbudowy;
- h) przystosowaniu do zmiany klimatu i jej łagodzeniu.

Artykuł 33

Energia

1. Strony podejmują starania w celu zacieśnienia współpracy w sektorze energii, dążąc do:
 - a) stworzenia sprzyjających warunków inwestowania, w szczególności w infrastrukturę, oraz równych szans w zakresie energii odnawialnej;
 - b) dywersyfikacji źródeł energii w celu zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego, w tym opracowania nowych, zrównoważonych, innowacyjnych i odnawialnych form energii, oraz wspierania instytucjonalizacji odpowiednich ram polityki w tej dziedzinie w celu stworzenia równych szans w zakresie energii odnawialnej, a także jej włączenia do stosownych obszarów polityki;
 - c) opracowania spójnych standardów energetycznych, w szczególności w przypadku biopaliw i innych alternatywnych paliw oraz związanych z nimi udogodnień i działań praktycznych;
 - d) rozsądnego wykorzystywania energii poprzez propagowanie efektywności energetycznej i oszczędności energii w produkcji, transporcie, dystrybucji i zużyciu końcowym energii;
 - e) wspierania transferu technologii między przedsiębiorstwami Stron dla celów zrównoważonej produkcji i wykorzystania energii. Można to osiągnąć przez odpowiednią współpracę, w szczególności w dziedzinie reform sektora energetycznego, rozwoju źródeł energii, infrastruktury rynku niższego szczebla i rozwoju biopaliw;
 - f) wspierania budowania potencjału we wszystkich dziedzinach objętych niniejszym artykułem i promowania atrakcyjnych i warunków sprzyjających wzajemnym inwestycjom dzięki konsekwentnemu dialogowi, którego celem jest osiągnięcie stabilnych, przejrzystych, otwartych i niedyskryminujących przepisów dla inwestorów, badanie mechanizmów administracyjnych ułatwiających przepływy inwestycji, zgodnie z krajowymi przepisami ustawowymi i wykonawczymi Stron.
2. W tym celu Strony postanawiają propagować kontakty i wspólne badania ukierunkowane na osiągnięcie wzajemnych korzyści, w szczególności za pośrednictwem stosownych ram regionalnych i międzynarodowych. W odniesieniu do artykułu 34 i wniosków Światowego Szczytu Zrównoważonego Rozwoju, który odbył się w Johannesburgu w 2002 roku, Strony podkreślają potrzebę odniesienia się do powiązań między dostępem do usług energetycznych po przystępnych cenach a zrównoważonym rozwojem. Działania te można propagować we współpracy z inicjatywą energetyczną Unii Europejskiej, zapoczątkowaną podczas Światowego Szczytu Zrównoważonego Rozwoju.
3. Strony, dotrzymując swoich zobowiązań jako strony Ramowej konwencji ONZ w sprawie zmian klimatu, postanawiają propagować współpracę techniczną i partnerstwa prywatne w ramach przedsięwzięć w zakresie zrównoważonej i odnawialnej energii, stosowania nowych rodzajów paliwa oraz efektywności energetycznej poprzez elastyczne mechanizmy rynkowe, takie jak mechanizm rynku uprawnień do emisji dwutlenku węgla.

Artykuł 34

Środowisko i zasoby naturalne

1. Strony zgadzają się, że współpraca w tej dziedzinie przyczynia się do propagowania ochrony środowiska i poprawy jego stanu w dążeniu do zrównoważonego rozwoju. W ramach wszystkich działań podejmowanych przez Strony w ramach niniejszej umowy uwzględnia się wdrażanie wyników Światowego Szczytu Zrównoważonego Rozwoju oraz wielostronnych porozumień w sprawie środowiska, których są one stronami.
2. Strony zgadzają się co do potrzeby zachowania zasobów naturalnych i bioróżnorodności oraz zarządzania nimi w zrównoważony sposób z korzyścią dla wszystkich pokoleń i z uwzględnieniem ich potrzeb w zakresie rozwoju.
3. Strony postanawiają współpracować w celu zwiększenia wzajemnego wspierania polityki handlowej i polityki ochrony środowiska oraz włączenia zagadnień dotyczących ochrony środowiska do wszystkich dziedzin współpracy.

4. Strony dążą do kontynuowania i zacieśniania współpracy w ramach regionalnych programów ochrony środowiska w odniesieniu do:
- a) zwiększania świadomości środowiskowej i udziału społeczności lokalnych w ochronie środowiska oraz staraniach na rzecz zapewnienia zrównoważonego rozwoju, w tym udziału tubylczych wspólnot kulturowych/ludności tubylczej oraz społeczności lokalnych;
 - b) budowania potencjału w zakresie przystosowania do zmiany klimatu i jej łagodzenia oraz efektywności energetycznej;
 - c) budowania potencjału w zakresie uczestnictwa w wielostronnych porozumieniach w sprawie środowiska i ich wdrażania, obejmujących między innymi takie kwestie jak bioróżnorodność i bezpieczeństwo biologiczne;
 - d) propagowania przyjaznych dla środowiska technologii, produktów i usług, w tym poprzez stosowanie instrumentów regulacyjnych i rynkowych;
 - e) poprawy stanu zasobów naturalnych, w tym gospodarki leśnej, i walki z nielegalnym pozyskiwaniem drewna i związanym z nim handlem, oraz propagowania zrównoważonej gospodarki zasobami naturalnymi, w tym gospodarki leśnej;
 - f) skutecznego zarządzania parkami narodowymi i obszarami chronionymi oraz wyznaczania i ochrony obszarów cechujących się różnorodnością biologiczną oraz zagrożonych ekosystemów, z należytym poszanowaniem społeczności lokalnych i tubylczych zamieszkujących te obszary lub ich okolice;
 - g) zapobiegania nielegalnemu przewozowi przez granicę odpadów stałych i niebezpiecznych oraz innych rodzajów odpadów;
 - h) ochrony środowiska przybrzeżnego i morskiego oraz skutecznej gospodarki wodnej;
 - i) ochrony i zachowania gruntów oraz zrównoważonego gospodarowania ziemią, w tym regeneracja wyrobisk górniczych lub zamkniętych kopalń;
 - j) wspierania budowania potencjału w zakresie kontrolowania ryzyka związanego z kłękami żywiołowymi;
 - k) propagowania wzorców w zakresie zrównoważonej konsumpcji i produkcji w swoich gospodarkach.
5. Strony ułatwiają sobie nawzajem dostęp do swoich programów w tej dziedzinie zgodnie ze warunkami szczególnymi takich programów.

Artykuł 35

Rolnictwo, rybołówstwo i rozwój obszarów wiejskich

Strony postanawiają ułatwiać dialog i propagować współpracę zmierzającą do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju w zakresie rolnictwa, rybołówstwa i rozwoju obszarów wiejskich. Obszary dialogu mogą obejmować:

- a) politykę rolną i ogólne perspektywy dla rolnictwa w skali międzynarodowej;
- b) możliwości ułatwienia handlu roślinami, zwierzętami, zwierzętami wodnymi i produktami z nich pochodzącymi, z uwzględnieniem odpowiednich konwencji międzynarodowych, między innymi IPPC i OIE, których są one stronami;
- c) dobrostan zwierząt;
- d) politykę rozwoju na obszarach wiejskich;
- e) politykę jakości w odniesieniu do roślin, zwierząt i produktów wodnych, w szczególności oznaczeń geograficznych;
- f) rozwój zrównoważonego i przyjaznego środowiska rolnictwa, przemysłu rolnego, biopaliw oraz transfer biotechnologii;
- g) ochronę odmian roślin, technologię produkcji nasion, poprawę wydajności upraw, alternatywne technologie uprawy, w tym biotechnologię rolniczą;
- h) tworzenie baz danych w zakresie rolnictwa, rybołówstwa i rozwoju obszarów wiejskich;

- i) zwiększenie zasobów ludzkich w dziedzinie rolnictwa, weterynarii i rybołówstwa;
- j) wspieranie zrównoważonej i odpowiedzialnej długoterminowej polityki morskiej i rybołówstwa, w tym technologii w zakresie rybołówstwa, ochrony morskich zasobów przybrzeżnych i zasobów pełnego morza oraz zarządzania nimi;
- k) wspieranie starań służących zapobieganiu nielegalnym, niezgłaszanym i nieuregulowanym praktykom rybackim i związanemu z nimi handlowi;
- l) środki dotyczące wymiany doświadczeń i partnerstw, rozwój wspólnych przedsięwzięć i sieci współpracy między miejscowymi działaczami lub podmiotami gospodarczymi, w tym środki mające na celu poprawę dostępu do finansowania w takich obszarach jak badania i transfer technologii;
- m) wspieranie stowarzyszeń producentów i działań promujących handel.

Artykuł 36

Rozwój regionalny i współpraca regionalna

1. Strony propagują wzajemne zrozumienie i dwustronną współpracę w dziedzinie polityki regionalnej.
2. Strony ułatwiają i wspierają wymianę informacji oraz współpracę w zakresie polityki regionalnej ze szczególnym naciskiem na rozwój obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania, powiązania między obszarami miejskimi i wiejskimi oraz rozwój obszarów wiejskich.
3. Współpraca w zakresie polityki regionalnej może przyjąć następujące formy:
 - a) metody kształtowania i wdrażania polityki regionalnej;
 - b) wielopoziomowe sprawowanie rządów i partnerstwo;
 - c) powiązania między obszarami miejskimi i wiejskimi;
 - d) rozwój obszarów wiejskich, w tym inicjatywy mające na celu poprawę dostępu do finansowania oraz zrównoważony rozwój;
 - e) statystyki.

Artykuł 37

Polityka przemysłowa i współpraca w sektorze MŚP

Biorąc pod uwagę swoją politykę gospodarczą i cele gospodarcze, Strony postanawiają propagować współpracę w zakresie polityki przemysłowej we wszystkich dziedzinach uznanych za właściwe, w celu stworzenia klimatu sprzyjającego rozwojowi gospodarczemu oraz zwiększenia konkurencyjności sektorów, w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), między innymi poprzez:

- a) propagowanie tworzenia sieci kontaktów wśród podmiotów gospodarczych, w szczególności MŚP, w celu wymiany informacji i doświadczeń, określanie możliwości w sektorach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, transfer technologii oraz wspieranie handlu i inwestycji;
- b) wymianę informacji i doświadczeń w tworzeniu ramowych warunków prowadzących do powstawania otoczenia sprzyjającego prowadzeniu przedsiębiorstw, w szczególności MŚP, w celu poprawy ich konkurencyjności;
- c) propagowanie udziału obu Stron w projektach pilotażowych i specjalnych programach zgodnie z ich szczególnymi warunkami;
- d) wspieranie inwestycji i wspólnych przedsięwzięć w celu stymulowania transferu technologii, innowacji, modernizacji, dywersyfikacji i inicjatyw w zakresie jakości;
- e) zapewnienie informacji i wspieranie innowacji oraz wymiana sprawdzonych rozwiązań w zakresie dostępu do finansowania, w szczególności w przypadku małych przedsiębiorstw i mikroprzedsiębiorstw;
- f) propagowanie odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw oraz zachęcanie do stosowania odpowiedzialnych praktyk handlowych, obejmujących zrównoważoną konsumpcję i produkcję;
- g) tworzenie wspólnych projektów badawczych w wybranych branżach przemysłu oraz współpraca dotycząca przedsięwzięć w zakresie budowania potencjału, obejmująca normy, procedury oceny zgodności oraz regulacje techniczne, zgodnie z wzajemnymi uzgodnieniami.

Artykuł 38

Transport

1. Strony postanawiają współpracować w stosownych obszarach polityki transportowej, mając na względzie poprawę możliwości inwestowania oraz przepływu towarów i pasażerów, wspieranie bezpieczeństwa i ochrony w transporcie morskim i lotniczym, zajęcie się wpływem transportu na środowisko oraz poprawę skuteczności swoich systemów transportu.
2. Współpraca między Stronami w tej dziedzinie ma na celu sprzyjanie:
 - a) wymianie informacji o polityce transportowej oraz regulacjach i praktykach każdej ze Stron, w szczególności dotyczących transportu miejskiego, transportu na obszarach wiejskich, transportu morskiego, transportu lotniczego oraz ich logistyki, wzajemnych połączeniach i interoperacyjności multimodalnych sieci transportowych, jak również zarządzania drogami, koleją, portami i lotniskami;
 - b) wymianie poglądów na temat europejskich systemów nawigacji satelitarnej (w szczególności Galileo), z naciskiem na kwestie korzystne dla obu Stron w zakresie rozwoju regulacji, przemysłu i rynku;
 - c) kontynuacji dialogu w dziedzinie przewozów lotniczych, mającego na celu zapewnienie bez zbędnej zwłoki pewności prawa istniejących dwustronnych umów dotyczących przewozów lotniczych między poszczególnymi państwami członkowskimi a Filipinami;
 - d) kontynuacji dialogu w sprawie poprawy sieci infrastruktury transportu lotniczego oraz działań w transporcie lotniczym w celu zapewnienia szybkiego, skutecznego, zrównoważonego i bezpiecznego przepływu osób i towarów oraz promowaniu stosowania prawa konkurencji i regulacji ekonomicznej sektora transportu lotniczego w celu wspierania konwergencji przepisów i ułatwiania działalności gospodarczej oraz zbadania możliwości dalszego rozwoju współpracy w dziedzinie transportu lotniczego. Dodatkowo należy propagować przedsięwzięcia dotyczące współpracy w sektorze transportu lotniczego stanowiące przedmiot wspólnego zainteresowania;
 - e) dialogowi w dziedzinie polityki i usług transportu morskiego, mającemu na celu w szczególności wspieranie rozwoju sektora transportu morskiego obejmujące między innymi:
 - (i) wymianę informacji w zakresie przepisów ustawowych i wykonawczych dotyczących transportu morskiego i portów;
 - (ii) propagowanie nieograniczonego dostępu do międzynarodowego rynku i handlu morskiego na zasadach komercyjnych, zaniechania wprowadzania klauzul podziału ładunku, propagowanie traktowania narodowego oraz stosowania klauzul najwyższego uprzywilejowania w stosunku do statków należących do obywateli lub przedsiębiorstw drugiej Strony oraz przyznania prawa do świadczenia usług transportu bezpośredniego (tzw. „od drzwi do drzwi”) obejmujących odcinki morskie, z uwzględnieniem przepisów prawa krajowego Stron;
 - (iii) skuteczną administrację portów i skuteczność usług transportu morskiego; oraz
 - (iv) wspieranie współpracy w zakresie transportu morskiego będącej przedmiotem wspólnego zainteresowania, a także w obszarze pracy na morzu oraz kształcenia i szkolenia marynarzy zgodnie z artykułem 27;
 - f) dialogowi w sprawie skutecznego wprowadzenia standardów w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony transportu oraz zapobiegania zanieczyszczeniom, w szczególności w odniesieniu do transportu morskiego (w tym zwłaszcza do walki z piractwem) i lotniczego, zgodnie ze stosownymi konwencjami międzynarodowymi, których są one stronami, oraz standardów, w tym współpracę w ramach stosownych forów międzynarodowych mających na celu lepsze wdrażanie regulacji międzynarodowych. W tym celu Strony propagują współpracę i pomoc techniczną w zakresie zagadnień związanych z bezpieczeństwem transportu i poszanowaniem środowiska, w tym między innymi kształcenia i szkolenia z zakresu transportu morskiego i lotniczego, poszukiwania i ratownictwa oraz badania wypadków i zdarzeń. Strony koncentrują się również na propagowaniu przyjaznych środowisku środków transportu.

Artykuł 39

Współpraca naukowo-techniczna

1. Strony postanawiają współpracować w zakresie nauki i techniki z uwzględnieniem celów swojej polityki.
2. Cele takiej współpracy są następujące:
 - a) zachęcanie do wymiany informacji i udostępnianie know-how z zakresu nauki i technologii, w szczególności na temat wdrażania polityk i programów oraz praw własności intelektualnej w przypadku działań w zakresie badań i rozwoju;

- b) promowanie trwałych stosunków i partnerstw w dziedzinie badań między społecznościami naukowymi, ośrodkami badawczymi, uczelniami i sektorami przemysłu obu Stron;
 - c) wspieranie szkolenia zasobów ludzkich oraz budowania potencjału w zakresie technologii i badań;
3. Współpraca może przybrać formę wspólnych projektów badawczych i wymiany, jak również spotkań i szkoleń naukowców w ramach programów szkoleń międzynarodowych, mobilności międzynarodowej oraz programów wymiany międzynarodowej, zakładająca jak największe rozpowszechnianie wyników badań, nauki i sprawdzonych rozwiązań. Możliwe jest wzajemne uzgodnienie innych rodzajów współpracy.
4. Działania w ramach współpracy powinny opierać się na zasadach wzajemności, sprawiedliwego traktowania i wzajemnych korzyści oraz zapewniać odpowiednią ochronę własności intelektualnej. Wszelkie kwestie związane z prawami własności intelektualnej, które mogą pojawić się w ramach współpracy na podstawie niniejszej umowy, mogą w razie potrzeby podlegać negocjacom między właściwymi agencjami lub zainteresowanymi grupami przed rozpoczęciem działań w ramach współpracy i mogą obejmować kwestie prawa autorskiego, znaku towarowego i patentów z uwzględnieniem przepisów ustawowych i wykonawczych każdej ze Stron.
5. Strony wspierają udział odpowiednich instytucji szkolnictwa wyższego, ośrodków badawczych i sektorów produkcji, w tym MŚP.
6. Strony postanawiają dołożyć wszelkich starań w celu podniesienia świadomości opinii publicznej w zakresie możliwości oferowanych przez programy każdej ze Stron w zakresie współpracy naukowej i technicznej.

Artykuł 40

Współpraca w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych

1. Uznając, że technologie informacyjno-komunikacyjne (TIK) są ważnym elementem współczesnego życia oraz posiadają ogromne znaczenie dla rozwoju gospodarczego i społecznego, Strony podejmują wymianę poglądów na temat swojej polityki w tej dziedzinie w celu promowania rozwoju gospodarczego
2. Współpraca w tej dziedzinie koncentruje się między innymi na:
- a) udziale w kompleksowym dialogu regionalnym na temat różnych aspektów społeczeństwa informacyjnego, w szczególności na temat polityk i regulacji dotyczących łączności elektronicznej, w tym na temat usług powszechnych, licencjonowania, ogólnych zezwoleń, niezależności i skuteczności organów regulacyjnych, e-rządzenia, badań oraz usług wspomaganych przez TIK;
 - b) połączeniu międzysystemowym i interoperacyjności sieci (takich jak Transeurazjatycka Sieć Informacyjna) i usług istniejących na terytoriach Stron i w Azji Południowo-Wschodniej;
 - c) standaryzacji i rozpowszechnieniu nowych i powstających technologii w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych;
 - d) wspieraniu współpracy w zakresie badań w dziedzinie TIK dotyczącej tematów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania Stron;
 - e) udostępnianiu sprawdzonych rozwiązań w ramach starań o zmniejszenie przepaści cyfrowej;
 - f) tworzeniu i wdrażaniu strategii i mechanizmów w zakresie aspektów bezpieczeństwa TIK oraz zwalczania cyberprzestępczości;
 - g) udostępnianiu doświadczeń w zakresie rozmieszczania telewizji cyfrowej oraz aspektów regulacyjnych, zarządzania oraz badań w zakresie widma;
 - h) wspieraniu starań i udostępnianiu doświadczeń w zakresie rozwoju zasobów ludzkich w dziedzinie TIK.

Artykuł 41

Sektor audiowizualny, media i multimedia

Strony będą propagować, wspierać i ułatwiać wymiany, współpracę i dialog między swoimi stosownymi instytucjami i podmiotami w sektorze audiowizualnym, medialnym i multimedialnym. Postanawiają one nawiązać regularny dialog w tych dziedzinach.

Artykuł 42

Współpraca w zakresie turystyki

1. Zgodnie z ogólnym kodeksem etyki w turystyce opracowanym przez Światową Organizację Turystyki oraz z zasadami zrównoważonego rozwoju stanowiącymi podstawę Agendy 21, na poziomie lokalnym Strony dążą do osiągnięcia lepszej wymiany informacji i wypracowania wzorcowych rozwiązań, aby zapewnić zrównoważony rozwój turystyki.
2. Obie Strony postanawiają nawiązać dialog w celu ułatwienia współpracy, w tym wsparcia technicznego, w dziedzinach szkolenia zasobów ludzkich i rozwoju nowych technologii o przeznaczeniu zgodnym z zasadami zrównoważonej turystyki.
3. Strony postanawiają rozwijać współpracę w zakresie ochrony i zwiększania potencjału dziedzictwa naturalnego i kulturowego, łagodzenia negatywnych skutków turystyki oraz większego pozytywnego wkładu branży turystycznej w zrównoważony rozwój społeczności lokalnych, między innymi poprzez rozwój ekoturystyki, przy jednoczesnym przestrzeganiu integralności i interesów społeczności lokalnych i tubylczych oraz poprawę szkoleń w branży turystycznej.

Artykuł 43

Współpraca w zakresie usług finansowych

1. Strony postanawiają zacieśniać współpracę w celu osiągnięcia bardziej zbliżonych wspólnych zasad i standardów oraz usprawnienia systemów rachunkowych, audytowych, nadzorczych i regulacyjnych w bankowości, ubezpieczeniach oraz innych obszarach sektora finansowego.
2. Strony uznają znaczenie wsparcia technicznego i środków w zakresie budowania potencjału dla realizacji tego celu.

Artykuł 44

Dobre zarządzanie w dziedzinie opodatkowania

1. W celu umacniania i rozwijania działalności gospodarczej z jednoczesnym uwzględnieniem potrzeby opracowania odpowiednich ram regulacyjnych Strony uznają i będą wdrażały zasady właściwego zarządzania w dziedzinie podatków. W tym celu Strony, zgodnie ze swoimi kompetencjami, będą usprawniały międzynarodową współpracę w dziedzinie opodatkowania, ułatwiały pobór uzasadnionych należności podatkowych oraz opracowywały środki służące skutecznej realizacji wyżej wymienionych zasad.
2. Strony postanawiają, że wdrażanie tych zasad odbywać się będzie w szczególności w ramach istniejących lub przyszłych dwustronnych porozumień w dziedzinie opodatkowania między Filipinami a państwami członkowskimi.

Artykuł 45

Opieka zdrowotna

1. Strony uznają i potwierdzają ogromne znaczenie zdrowia. Strony postanawiają zatem współpracować w sektorze ochrony zdrowia obejmującym takie dziedziny jak reforma systemu opieki zdrowotnej, poważne choroby zakaźne i inne zagrożenia dla zdrowia, choroby niezakaźne oraz międzynarodowe porozumienia w sprawie ochrony zdrowia mające na celu osiągnięcie poprawy zdrowia i zrównoważonego rozwoju sektora ochrony zdrowia na zasadzie wzajemnych korzyści.
2. Współpraca odbywa się poprzez:
 - a) programy obejmujące dziedziny wymienione w ust. 1 niniejszego artykułu, w tym poprawę systemów opieki zdrowotnej, świadczenia usług zdrowotnych, usług związanych ze zdrowiem reprodukcyjnym ubogich i znajdujących się w trudnej sytuacji kobiet oraz społeczności, zarządzania w dziedzinie zdrowia, w tym lepszego zarządzania finansami publicznymi, finansowania opieki zdrowotnej, infrastruktury zdrowotnej i systemów informacji w zakresie zdrowia oraz zarządzania służbą zdrowia;

- b) wspólne działania w zakresie epidemiologii i nadzoru, w tym wymianę informacji oraz współpracę we wczesnym zapobieganiu zagrożeniom dla zdrowia, takim jak ptasia grypa i pandemia grypy oraz inne poważne choroby zakaźne;
- c) zapobieganie chorobom niezakaźnym i ich kontrola poprzez wymianę informacji i sprawdzonych wzorców, upowszechnianie zdrowego trybu życia, zajęcie się najważniejszymi kwestiami zdrowotnymi, takimi jak żywienie, uzależnienie od narkotyków, alkoholu i tytoniu, a także stworzenie programów badawczych związanych ze zdrowiem przewidzianych w artykule 39 oraz programów promocji zdrowia;
- d) propagowanie wdrażania przez Strony umów międzynarodowych, takich jak Ramowa konwencja o ograniczeniu użycia tytoniu i Międzynarodowe przepisy zdrowotne, których są one stronami;
- e) inne programy i przedsięwzięcia mające na celu poprawę usług zdrowotnych i wspieranie zasobów ludzkich dla systemów opieki zdrowotnej oraz warunków zdrowotnych, zgodnie ze wzajemnymi uzgodnieniami.

Artykuł 46

Kształcenie, kultura, dialog międzykulturowy i międzywyznaniowy

1. Strony postanawiają promować kształcenie, sport, współpracę w zakresie kultury i współpracę międzywyznaniową, przy pełnym poszanowaniu ich różnorodności, w celu zwiększenia wzajemnego zrozumienia i wiedzy o kulturze każdej ze Stron. W tym celu Strony będą wspierać i promować działania swoich instytutów kultury.
2. Strony postanawiają ponadto rozpocząć dialog w kwestiach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania odnoszących się do modernizacji systemów kształcenia, w tym kwestii dotyczących podstawowych kompetencji i stworzenia instrumentów oceny zgodnych ze standardami europejskimi.
3. Strony dążą również do podejmowania odpowiednich działań celem promowania kontaktów między obywatelami w dziedzinie kształcenia, sportu, wymiany kulturowej oraz dialogu międzywyznaniowego i międzykulturowego, jak również realizowania wspólnych inicjatyw w różnych sferach społeczno-kulturalnych, w tym współpracy w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego z poszanowaniem różnorodności kulturowej. W tym względzie Strony postanawiają również kontynuować wspieranie działalności Fundacji Azja-Europa oraz Dialogu Międzywyznaniowego ASEM.
4. Strony postanawiają prowadzić konsultacje i współpracę w ramach właściwych forów lub organizacji międzynarodowych, takich jak Unesco, w celu realizacji wspólnych celów i promowania większego zrozumienia i poszanowania różnorodności kulturowej. W związku z tym Strony postanawiają również popierać ratyfikację i wdrażanie Konwencji Unesco w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, przyjętej w dniu 20 października 2005 r.
5. Strony ponadto kładą nacisk na przyjęcie środków mających wzmocnić powiązania między odpowiednimi agencjami każdej ze Stron propagującymi wymianę informacji oraz *know-how* między ekspertami, młodzieżą i osobami pracującymi z młodzieżą (w szkole i poza nią), przy wykorzystaniu programów każdej ze Stron w zakresie kształcenia i kultury, takich jak Erasmus Mundus, oraz doświadczeń zdobytych w tych dziedzinach przez obie Strony.

Artykuł 47

Statystyka

Strony postanawiają propagować, zgodnie z dotychczasową działalnością w ramach współpracy dotyczącej statystyki prowadzoną między Unią Europejską a ASEAN, budowanie potencjału w zakresie statystyki, harmonizację metod i praktyk statystycznych, w tym gromadzenia i rozpowszechniania danych statystycznych, a tym samym możliwość wykorzystania, na wspólnie akceptowanych warunkach, danych dotyczących między innymi rachunków krajowych, bezpośrednich inwestycji zagranicznych, łączności i technologii informacyjnej, handlu towarami i usługami oraz, w bardziej ogólnym kontekście, danych dotyczących wszelkich innych obszarów objętych niniejszą umową, które podlegają przetwarzaniu danych statystycznych obejmującemu ich gromadzenie, analizę i rozpowszechnianie.

TYTUŁ VII

RAMY INSTYTUCJONALNE

Artykuł 48

Wspólny komitet

1. Strony postanawiają ustanowić na mocy niniejszej umowy Wspólny Komitet składający się z przedstawicieli obu Stron na poziomie urzędników wyższego szczebla, któremu powierzone zostaną następujące zadania:
 - a) należyte funkcjonowanie i wdrażanie niniejszej umowy;
 - b) ustalenie priorytetów w związku z celami niniejszej umowy;
 - c) wydawanie zaleceń w celu propagowania celów niniejszej umowy.
2. Wspólny Komitet zbiera się zazwyczaj co najmniej raz na dwa lata, na przemian na Filipinach i w Unii Europejskiej, w terminie ustalonym za wspólnym porozumieniem. W drodze porozumienia pomiędzy Stronami można również zwoływać nadzwyczajne posiedzenia Wspólnego Komitetu. Wspólnemu Komitetowi przewodniczy naprzemiennie każda ze Stron. Porządek posiedzeń Wspólnego Komitetu ustala się w drodze porozumienia między Stronami.
3. Wspólny Komitet ustanawia specjalistyczne podkomitety zajmujące się wszystkimi obszarami objętymi niniejszą umową celem wspierania go w wykonywaniu jego zadań. Podkomitety zdają Wspólnemu Komitetowi szczegółowe sprawozdania ze swej działalności na każdym z jego posiedzeń.
4. Strony postanawiają, że zadaniem Wspólnego Komitetu będzie również nadzorowanie właściwego funkcjonowania wszelkich umów lub protokołów o charakterze sektorowym, które zostały lub zostaną zawarte przez Strony.
5. Wspólny Komitet przyjmuje swój regulamin wewnętrzny.

TYTUŁ VIII

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 49

Klauzula dotycząca zdarzeń w przyszłości

1. Strony mogą za wzajemną zgodą i zgodnie z zaleceniem Wspólnego Komitetu rozszerzyć niniejszą umowę w celu zacieśnienia współpracy, w tym poprzez uzupełnienie jej za pomocą umów lub protokołów dotyczących szczególnych sektorów lub działań.
2. W odniesieniu do wykonywania niniejszej umowy każda ze Stron może przedstawić propozycje dotyczące rozszerzenia zakresu współpracy, biorąc pod uwagę doświadczenie uzyskane podczas jej stosowania.

Artykuł 50

Środki na współpracę

1. Strony postanawiają udostępnić odpowiednie środki, w tym środki finansowe, na realizację celów dotyczących współpracy określonych w niniejszej umowie w zakresie, w jakim pozwalają na to zasoby i przepisy każdej ze Stron.
2. Strony wdrażają pomoc finansową zgodnie z zasadami należytego zarządzania finansami i współpracują w ramach ochrony swoich interesów finansowych. Strony podejmują skuteczne środki w celu zapobiegania nadużyciom finansowym, korupcji i innym nielegalnym działaniom oraz ich zwalczania, między innymi za pośrednictwem wzajemnej pomocy w dziedzinach objętych niniejszą umową zgodnie z przepisami ustawowymi i wykonawczymi każdej ze Stron. Wszelkie dalsze umowy lub instrumenty finansowe, które zostaną zawarte przez Strony, będą zawierać szczegółowe klauzule dotyczące współpracy finansowej obejmujące kontrole i inspekcje na miejscu oraz środki zwalczania nadużyć finansowych, w tym między innymi czynności prowadzone przez Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF) i stosowne filipińskie organy dochodzeniowe.

3. Strony zachęcają Europejski Bank Inwestycyjny (EBI) do kontynuowania działalności na Filipinach zgodnie z jego procedurami i kryteriami finansowania, z umową ramową podpisaną między EBI a Filipinami i z prawem krajowym Filipin.

4. Strony mogą zdecydować o rozszerzeniu wsparcia finansowego przeznaczonego na działania w zakresie współpracy w obszarach objętych niniejszą umową lub z nią związanych zgodnie z procedurami i zasobami finansowymi każdej ze Stron. Działania w zakresie współpracy mogą w stosowanych przypadkach obejmować między innymi inicjatywy dotyczące budowania potencjału i współpracy technicznej, wymianę ekspertów, prowadzenie badań, ustanawianie ram prawnych, regulacyjnych i związanych z egzekwowaniem prawa, które promują przejrzystość i odpowiedzialność, oraz inne działania uzgodnione przez Strony.

Artykuł 51

Ułatwienia

Aby ułatwić współpracę w ramach niniejszej umowy, obie Strony postanawiają przyznać konieczne ułatwienia urzędnikom i ekspertom zaangażowanym w realizację współpracy w celu wykonywania ich zadań, zgodnie z krajowymi przepisami ustawowymi i wykonawczymi obu Stron.

Artykuł 52

Inne umowy

1. Bez uszczerbku dla stosownych postanowień Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, ani niniejsza umowa, ani działania podejmowane na jej mocy nie mają wpływu na uprawnienia Stron do podejmowania działań w ramach współpracy dwustronnej lub do zawierania w stosownych przypadkach nowych umów o partnerstwie i współpracy, w tym umów między Filipinami i poszczególnymi państwami członkowskimi.

2. Niniejsza umowa nie wpływa na stosowanie lub wykonywanie zobowiązań podjętych przez każdą ze Stron w stosunkach ze stronami trzecimi.

Artykuł 53

Wypełnianie zobowiązań

1. Strony podejmują wszelkie działania ogólne i szczegółowe wymagane w celu wykonywania swoich zobowiązań w ramach niniejszej umowy. Strony dokładają starań w celu realizacji celów określonych w umowie.

2. W przypadku jakichkolwiek rozbieżności dotyczących stosowania lub interpretacji niniejszej umowy każda ze Stron może odwołać się do Wspólnego Komitetu.

3. Jeżeli jedna ze Stron uzna, że druga Strona nie wypełniła któregośkolwiek z zobowiązań wynikających z niniejszej umowy, może podjąć właściwe środki. Przed ich podjęciem, z wyjątkiem szczególnie nagłych przypadków, o których mowa w ust. 5, przedstawia jednak Wspólnemu Komitetowi wszystkie istotne informacje konieczne do dokładnego zbadania sytuacji w celu znalezienia rozwiązania możliwego do zaakceptowania przez obie Strony.

4. Przy wyborze środków pierwszeństwo musi zostać przyznane tym, które w najmniejszym stopniu zakłócają funkcjonowanie niniejszej umowy. O środkach tych powiadamia się natychmiast drugą Stronę; stają się one przedmiotem konsultacji w ramach Wspólnego Komitetu, jeżeli druga Strona przedstawi wniosek w tej sprawie.

5. Strony uznają, że do celów prawidłowej interpretacji i właściwego stosowania w praktyce niniejszej umowy wyrażenie „szczególnie nagłe przypadki” zawarte w ust. 3 oznacza przypadki istotnego naruszenia niniejszej umowy przez jedną ze Stron. Istotne naruszenie niniejszej umowy stanowi:

- a) wypowiedzenie niniejszej umowy niezgodnie z zasadami ogólnymi prawa międzynarodowego, lub
- b) naruszenie zasadniczych elementów niniejszej umowy, a mianowicie art. 1 ust. 1 i art. 8 ust. 2.

Przed zastosowaniem środków w szczególnie nagłych przypadkach każda Strona może złożyć wniosek o zwołanie pilnego posiedzenia w celu doprowadzenia do spotkania Stron. W przypadku przedstawienia takiego wniosku w terminie 15 dni -, chyba że Strony uzgodnią inny termin nieprzekraczający 21 dni - odbywa się posiedzenie w celu dokładnego zbadania sytuacji i znalezienia rozwiązania możliwego do zaakceptowania przez obie Strony.

Artykuł 54

Definicja pojęcia „Strony”

Do celów niniejszej umowy określenie „Strony” oznacza z jednej strony Unię lub jej państwa członkowskie albo Unię i jej państwa członkowskie, zgodnie z ich odpowiednimi uprawnieniami, a z drugiej strony Republikę Filipin.

Artykuł 55

Terytorialny zakres stosowania

Niniejsza umowa ma zastosowanie z jednej strony na terytorium, na którym stosowany jest Traktat o Unii Europejskiej zgodnie z warunkami określonymi w tym Traktacie, a z drugiej strony na terytorium Filipin.

Artykuł 56

Powiadomienia

Powiadomienia dokonywane zgodnie z artykułem 57 należy kierować kanałami dyplomatycznymi odpowiednio do Sekretarza Generalnego Rady Unii Europejskiej oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych Filipin.

Artykuł 57

Wejście w życie i okres obowiązywania

1. Niniejsza umowa wchodzi w życie w pierwszym dniu miesiąca następującego po dacie, z którą ostatnia Strona powiadomiła drugą Stronę o zakończeniu koniecznych do tego celu procedur prawnych.
2. Niniejsza umowa jest ważna przez okres pięciu lat. Umowa jest automatycznie przedłużana na kolejne okresy jednego roku, chyba że jedna ze Stron powiadomi pisemnie drugą Stronę o swoim zamiarze nieprzedłużania niniejszej umowy na sześć miesięcy przed końcem kolejnego rocznego okresu.
3. Wszelkie zmiany niniejszej umowy wprowadzane są za porozumieniem Stron. Wszelkie zmiany wchodzi w życie zgodnie z ust. 1 niniejszego artykułu, dopiero po powiadomieniu przez ostatnią ze Stron drugiej Strony, że dopełnione zostały wszystkie konieczne formalności.
4. Niniejsza umowa może zostać rozwiązana przez jedną ze Stron poprzez pisemne powiadomienie o zamiarze rozwiązania tej umowy przekazane drugiej Stronie. Rozwiązanie nabiera mocy sześć miesięcy po otrzymaniu powiadomienia przez drugą Stronę. Rozwiązanie umowy nie ma wpływu na uzgodnione lub trwające projekty rozpoczęte w ramach niniejszej umowy przed jej rozwiązaniem.

Artykuł 58

Teksty autentyczne

1. Niniejszą umowę sporządza się w dwóch egzemplarzach w językach: angielskim, bułgarskim, czeskim, duńskim, estońskim, fińskim, francuskim, greckim, hiszpańskim, litewskim, łotewskim, maltańskim, niderlandzkim, niemieckim, polskim, portugalskim, rumuńskim, słowackim, słoweńskim, szwedzkim, węgierskim oraz włoskim, przy czym wszystkie te teksty są jednakowo autentyczne.
2. Niniejszą umowę wynegocjowano w języku angielskim. Wszelkie rozbieżności językowe w tekstach zgłasza się do Wspólnego Komitetu.

Sporządzono w Phnom Penh dnia jedenastego lipca roku dwa tysiące dwunastego.

FRAMEWORK AGREEMENT**Partnership and Cooperation between the European Union and its Member States, of the one part, and the Republic of the Philippines, of the other part**

THE EUROPEAN UNION, hereinafter referred to as 'the Union'

and

THE KINGDOM OF BELGIUM,

THE REPUBLIC OF BULGARIA,

THE CZECH REPUBLIC,

THE KINGDOM OF DENMARK,

THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY,

THE REPUBLIC OF ESTONIA,

IRELAND,

THE HELLENIC REPUBLIC,

THE KINGDOM OF SPAIN,

THE FRENCH REPUBLIC,

THE ITALIAN REPUBLIC,

THE REPUBLIC OF CYPRUS,

THE REPUBLIC OF LATVIA,

THE REPUBLIC OF LITHUANIA,

THE GRAND DUCHY OF LUXEMBOURG,

THE REPUBLIC OF HUNGARY,

MALTA,

THE KINGDOM OF THE NETHERLANDS,

THE REPUBLIC OF AUSTRIA,

THE REPUBLIC OF POLAND,

THE PORTUGUESE REPUBLIC,

ROMANIA,

THE REPUBLIC OF SLOVENIA,

THE SLOVAK REPUBLIC,

THE REPUBLIC OF FINLAND,

THE KINGDOM OF SWEDEN,

THE UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND,

Contracting Parties to the Treaty on European Union, hereinafter referred to as the 'Member States',

of the one part, and

THE REPUBLIC OF THE PHILIPPINES, hereinafter referred to as 'the Philippines',

of the other part,

Hereinafter jointly referred to as 'the Parties',

CONSIDERING the traditional links of friendship between the Parties and the close historical, political and economic ties which unite them,

WHEREAS the Parties attach particular importance to the comprehensive nature of their mutual relationship,

WHEREAS the Parties consider that this Agreement forms part of a wider relationship between them and through, among others, agreements to which both sides are parties together,

REAFFIRMING the attachment of the Parties to the respect of democratic principles and human rights as laid down in the United Nations Universal Declaration of Human Rights and other relevant international human rights instruments to which they are parties,

REAFFIRMING their attachment to the principles of the rule of law and of good governance, and their desire to promote economic and social progress for their peoples,

REAFFIRMING their desire to enhance cooperation on international stability, justice and security in order to promote sustainable social and economic development, the eradication of poverty and the achievement of the Millennium Development Goals,

WHEREAS the Parties view terrorism as a threat to global security and wish to intensify their dialogue and cooperation in the fight against terrorism, taking fully into account the United Nations Global Counter-Terrorism Strategy and relevant UN Security Council (UNSC) instruments, particularly UNSC Resolutions 1373, 1267, 1822 and 1904,

EXPRESSING their full commitment to preventing and combating all forms of terrorism and to establishing effective international instruments to ensure its eradication,

WHEREAS the Parties reaffirm that effective counter-terrorism measures and the protection of human rights should be complementary and mutually reinforcing,

RECOGNISING the need to strengthen and enhance cooperation in combating illegal drug abuse and trafficking activities in view of the serious threats that they pose to international peace, security, stability and economic development,

RECOGNISING that the most serious crimes of international concern relating to international humanitarian law, genocide and other crimes against humanity should not go unpunished and that prosecution of these crimes should be ensured in order to enhance international peace and justice,

WHEREAS the Parties share the view that the proliferation of weapons of mass destruction and their means of delivery pose a major threat to international security and wish to strengthen their dialogue and cooperation in this area. The adoption by consensus of UNSC Resolution 1540 underlies the commitment of the whole international community to fight against the proliferation of weapons of mass destruction,

RECOGNISING that the illicit trade in small arms and light weapons, including their ammunition, poor management, inadequately secured stockpiles and uncontrolled spread continue to pose a serious threat to international peace, security and development,

RECOGNISING the importance of the Cooperation Agreement between the European Economic Community and member countries of the Association of South-East Asian Nations of 7 March 1980 and subsequent accession protocols,

RECOGNISING the importance of strengthening the existing relationship between the Parties with a view to enhancing cooperation between them, and their common will to consolidate, deepen and diversify their relations in areas of mutual interest on the basis of equality, non-discrimination, respect for the natural environment and mutual benefit,

RECOGNISING the importance of dialogue and cooperation between the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) and the European Union,

EXPRESSING their full commitment to promoting sustainable development, including environmental protection and effective cooperation to combat climate change,

UNDERLINING the importance of enhanced cooperation in the field of justice and security,

RECOGNISING their commitment to a comprehensive dialogue and to cooperation in promoting migration and development, as well as to the effective promotion and implementation of internationally recognised labour and social standards,

NOTING that the provisions of this Agreement that fall within the scope of Part III, Title V of the Treaty on the Functioning of the European Union bind the United Kingdom and Ireland as separate Contracting Parties, or alternatively, as part of the European Union, in accordance with the Protocol on the position of the United Kingdom and Ireland in respect of the area of freedom, security and justice annexed to the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. The same applies to Denmark, in accordance with the Protocol annexed to those Treaties on the position of Denmark,

RECOGNISING the importance attached by the Parties to the principles and rules which govern international trade as contained in particular in the Agreement establishing the World Trade Organization (WTO) and to the need to apply them in a transparent and non-discriminatory manner,

CONFIRMING their desire to enhance, in full accordance with activities undertaken in a regional framework, the cooperation between the Parties based on shared values and mutual benefit,

HAVE AGREED AS FOLLOWS:

TITLE I

NATURE AND SCOPE

Article 1

General Principles

1. Respect for democratic principles and human rights, as laid down in the Universal Declaration of Human Rights, and other relevant international human rights instruments to which the Parties are contracting parties, and for the principle of the rule of law, underpins the internal and international policies of both Parties and constitutes an essential element of this Agreement.
2. The Parties confirm their shared values as expressed in the Charter of the United Nations.
3. The Parties confirm their commitment to promoting sustainable development, cooperating to address the challenges of climate change and to contributing to the internationally agreed development goals, including those contained in the Millennium Development Goals.
4. The Parties reaffirm their attachment to the principle of good governance.
5. The Parties agree that cooperation under this Agreement will be in accordance with their respective domestic laws, rules and regulations.

Article 2

Aims of Cooperation

With a view to strengthening their bilateral relationship, the Parties undertake to hold a comprehensive dialogue and promote further cooperation between them on all sectors of mutual interest as provided under this Agreement. Their efforts will, in particular, be aimed at:

- a) establishing cooperation on political, social, and economic matters in all relevant regional and international fora and organisations;
- b) establishing cooperation on combating terrorism and transnational crimes;

- c) establishing cooperation on human rights and dialogue on the fight against serious crimes of international concern;
- d) establishing cooperation on countering the proliferation of weapons of mass destruction, small arms and light weapons as well as promoting peace processes and conflict prevention;
- e) establishing cooperation in all trade and investment areas of mutual interest, in order to facilitate trade and investment flows and to remove obstacles to trade and investment, in a manner consistent with the WTO principles and ongoing and future regional EU-ASEAN initiatives;
- f) establishing cooperation in the area of justice and security, including legal cooperation; illicit drugs; money laundering; combating organised crime and corruption; data protection and refugees and internally displaced persons;
- g) establishing cooperation in the areas of migration and maritime labour;
- h) establishing cooperation in all other sectors of mutual interest, notably employment and social affairs; development cooperation; economic policy; financial services; good governance in the tax area; industrial policy and SMEs; information and communication technology (ICT); audiovisual, media and multimedia; science and technology; transport; tourism; education, culture, intercultural and interfaith dialogue; energy; environment and natural resources including climate change; agriculture, fisheries and rural development; regional development; health; statistics; disaster risk management (DRM); and public administration;
- i) enhancing both Parties' participation in sub-regional and regional cooperation programmes open to the participation of the other Party;
- j) raising the roles and profiles of the Philippines and of the European Union;
- k) promoting people-to-people understanding and effective dialogue and interaction with organised civil society.

Article 3

Cooperation in Regional and International Organisations

The Parties will continue to exchange views and cooperate in regional and international fora and organisations such as the United Nations and relevant United Nations agencies and bodies, such as the United Nations Conference on Trade and Development (Unctad), the ASEAN-EU dialogue, the ASEAN Regional Forum (ARF), the Asia-Europe Meeting (ASEM), the WTO, the International Organization for Migration (IOM) and the World Intellectual Property Organization (WIPO).

Article 4

Regional and Bilateral Cooperation

For each sector of dialogue and cooperation under this Agreement, and while giving emphasis to matters under EU-Philippine cooperation, both sides may also, upon mutual agreement, work together through activities at regional level or through a combination of both frameworks, taking into account the regional decision-making processes of the regional grouping concerned. In this regard, in choosing the appropriate framework, the Parties will seek to maximise the impact on, and reinforce the involvement of, all interested parties, while making the most efficient use of available resources, and ensuring coherence of other activities.

TITLE II

POLITICAL DIALOGUE AND COOPERATION

Article 5

Peace Process and Conflict Prevention

The Parties agree to continue collaborative efforts aimed at promoting prevention of conflict and a culture of peace, among others, through peace advocacy and peace education programmes.

*Article 6***Cooperation in Human Rights**

1. The Parties agree to cooperate in the promotion and effective protection of all human rights including through international human rights instruments to which they are parties.
2. Such cooperation will be through activities as mutually agreed upon by the Parties including, inter alia, the following:
 - a) supporting the development and implementation of national action plans on human rights;
 - b) promoting human rights awareness and education;
 - c) strengthening national human rights-related institutions;
 - d) as far as possible, helping to promote regional human rights-related institutions;
 - e) establishing a meaningful human rights dialogue between the Parties; and
 - f) cooperating within the human rights-related institutions of the United Nations.

*Article 7***Serious Crimes of International Concern**

1. The Parties recognise that the most serious crimes of international concern relating to international humanitarian law, genocide and other crimes against humanity should not go unpunished and that prosecution of these crimes should be ensured by taking measures at either national or international level, as appropriate, including through the International Criminal Court, in accordance with the Parties' respective domestic laws.
2. The Parties agree to conduct a beneficial dialogue on the universal adherence to the Rome Statute of the International Criminal Court in accordance with their respective laws, including the provision of assistance for capacity-building.

*Article 8***Countering the Proliferation of Weapons of Mass Destruction and their Means of Delivery**

1. The Parties consider that the proliferation of weapons of mass destruction and their means of delivery, to and by state and non-state actors, constitutes one of the most serious threats to international stability and security.
2. The Parties therefore agree to cooperate and to contribute to countering the proliferation of weapons of mass destruction and their means of delivery through full compliance with, and national implementation of, their existing obligations under international disarmament and non-proliferation treaties and agreements and other relevant international obligations such as UNSC Resolution 1540. The Parties agree that this provision constitutes an essential element of this Agreement.
3. The Parties furthermore agree to:
 - a) take the appropriate steps towards signing and in full respect of the Parties' ratification procedures endeavouring to ratify, or accede to, as appropriate, and to implement the Parties' respective obligations that will arise from other relevant international instruments, including relevant UNSC Resolutions;
 - b) establish an effective system of national export controls, controlling the export and transit of WMD-related goods, including a WMD end-use control on dual use technologies and containing effective sanctions for breaches of export controls.

The Parties recognise that implementation of export controls should not hamper international cooperation in materials, equipment and technology for peaceful purposes, while goals of peaceful utilisation should not be used as a cover for proliferation.

4. The Parties agree to establish a regular political dialogue that will accompany and consolidate these elements. The Parties could also work towards having the dialogue at a regional level.

Article 9

Small Arms and Light Weapons

1. The Parties recognise that the illicit trade in small arms and light weapons (SALW) including their ammunition, and their excessive accumulation, poor management, inadequately secured stockpiles and uncontrolled spread continue to pose a serious threat to peace and international security.
2. The Parties agree to observe and fully implement their respective obligations to deal with the illicit trade in SALW in all its aspects, under existing international agreements and UNSC Resolutions, as well as their commitments within the framework of other international instruments applicable in this area, such as the UN Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects.
3. The Parties undertake to establish a regular political dialogue in order to exchange views and information and develop a common understanding of the issues and problems related to illicit trade in SALW and to strengthen the ability of the Parties to prevent, combat and eradicate such trade.

Article 10

Cooperation in Combating Terrorism

1. The Parties reaffirm the importance of preventing and countering terrorism in accordance with their respective legislation and regulations, and with respect for the rule of law, international law, in particular the UN Charter and relevant UNSC Resolutions, human rights law, refugee law and international humanitarian law and international conventions to which they are parties, the UN Global Counter-Terrorism Strategy, contained in UN General Assembly Resolution 60/28 of 8 September 2006 as well as the EU-ASEAN Joint Declaration on Cooperation to Combat Terrorism of 28 January 2003.
2. Toward this end, the Parties agree to cooperate as follows:
 - a) by promoting the implementation of relevant UNSC Resolutions, such as 1373, 1267, 1822 and 1904, and of relevant international conventions and instruments;
 - b) by promoting cooperation among UN Member States to effectively implement the UN Global Counter-Terrorism Strategy;
 - c) by exchanging information and strengthening law enforcement cooperation and coordination using the existing Interpol National Central Bureaus through the Interpol Global Police Communications System (I-24/7);
 - d) by exchanging information on terrorist groups and their support networks in accordance with international and national law;
 - e) by exchanging views on means and methods used to counter terrorism, including in technical fields and training, and by sharing experiences in terrorism prevention and deradicalisation;
 - f) by cooperating so as to deepen the international consensus on the fight against terrorism and terrorist financing and by working towards an early agreement on the Comprehensive Convention on International Terrorism so as to complement the existing UN counter-terrorism instruments;

- g) by exchanging best practices in the area of protection of human rights in the fight against terrorism;
- h) by promoting implementation and enhanced cooperation on counter-terrorism within the ASEM and EU-ASEAN context.

Article 11

Cooperation in Public Administration

The Parties agree to cooperate with a view to enhancing capacity-building in the field of public administration. Cooperation in this area may include the exchange of views on best practices in management methods, service delivery, reinforcing institutional capacity and transparency issues.

TITLE III

TRADE AND INVESTMENT

Article 12

General Principles

1. The Parties shall engage in a dialogue on bilateral and multilateral trade and trade-related issues with a view to strengthening bilateral trade relations and advancing the role of the multilateral trade system in promoting growth and development.
2. The Parties undertake to promote the development and diversification of their reciprocal commercial exchanges to the highest possible level and to their mutual benefit. They undertake to achieve improved market access conditions by working towards removing obstacles to trade, in particular non-tariff barriers, and by taking measures to improve transparency, having regard to the work carried out by international organisations in this field.
3. Recognising that trade plays an indispensable role in development, and that assistance in the form of trade preferences schemes assisted in the development of recipient developing countries, the Parties endeavour to strengthen their consultation on such assistance in full compliance with the WTO.
4. The Parties shall keep each other informed concerning the development of trade and trade-related policies such as in agriculture, food safety, consumer protection, and the environment, including waste management.
5. The Parties shall encourage dialogue and cooperation to develop their trade and investment relations and to work towards solving commercial problems, and to address other trade-related concerns in the areas referred to in Articles 13 to 19.

Article 13

Sanitary and Phytosanitary Issues

1. The Parties shall cooperate on food safety and on sanitary and phytosanitary (SPS) issues to protect human, animal or plant life or health in the territory of the Parties.
2. The Parties shall discuss and exchange information on their respective measures as defined in the WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures, the International Plant Protection Convention (IPPC), the World Organization for Animal Health (OIE) and the Codex Alimentarius Commission (Codex), such as legislation, rules and regulations, certification, inspection, and surveillance procedures, including the procedures to approve the establishment and implementation of zoning principles.
3. The Parties agree to undertake capacity-building cooperation on SPS issues and, where it is requested, on animal welfare.

4. The Parties shall establish a timely dialogue on SPS issues upon request of either Party to consider matters relating to SPS and other urgent related issues under this Article.
5. The Parties shall designate contact points for communication on matters under this Article.

Article 14

Technical Barriers to Trade

1. The Parties agree that cooperation on standards, technical regulations and conformity assessments is a key objective for the development of trade.
2. The Parties shall promote the use of international standards and cooperate and exchange information on standards, conformity assessment procedures and technical regulations, especially within the framework of the WTO Agreement on Technical Barriers to Trade (TBT). To this end, the Parties agree to establish a timely dialogue on TBT issues upon request of either Party and designate contact points for communication on matters under this Article.
3. Cooperation on TBT may be undertaken, inter alia, through dialogue, joint projects, technical assistance and capacity-building programmes.

Article 15

Customs and Trade Facilitation

1. The Parties shall share experiences and examine possibilities for simplifying import, export and other customs procedures, ensure transparency of customs and trade regulations, develop customs cooperation and effective mutual administrative assistance mechanisms, and also seek convergence of views and joint action in the context of relevant international initiatives including trade facilitation. The Parties will pay special attention to increasing the security and safety dimension of international trade, to ensuring an effective and efficient customs enforcement of intellectual property rights, and to ensuring a balanced approach between trade facilitation, and the fight against fraud and irregularities.
2. Without prejudice to other forms of cooperation provided for under this Agreement, the Parties state their interest in considering the conclusion of protocols on customs cooperation, and on mutual assistance, within the institutional framework laid down in this Agreement.
3. The Parties shall continue to mobilise technical assistance resources to support the implementation of cooperation in customs matters and of trade facilitation under this Agreement, as mutually agreed.

Article 16

Investment

The Parties shall encourage a greater flow of investment by promoting an attractive and stable reciprocal investment climate through a consistent dialogue aimed at stable, transparent, open and non-discriminatory rules for investors, exploring administrative mechanisms to facilitate investment flows, in accordance with the Parties' domestic laws and regulations.

Article 17

Competition Policy

1. The Parties shall promote the establishment and maintenance of competition rules and authorities to implement them. They shall promote the application of these rules in an effective, non-discriminatory and transparent way in order to foster legal certainty in their respective territories.
2. To this end, the Parties will engage in capacity-building activities in the area of competition policy subject to the availability of funding for such activities under the Parties' cooperation instruments and programmes.

*Article 18***Services**

1. The Parties agree to have a consistent dialogue notably aimed at exchanging information on their respective regulatory environments, promoting access to each other's markets, including e-commerce, promoting access to sources of capital and technology, and promoting trade in services between the Parties and in third country markets.
2. Acknowledging the competitiveness of their respective services sector, the Parties shall undertake discussions on exploiting opportunities in trade in services of each others' markets.

*Article 19***Intellectual Property Rights**

1. The Parties reaffirm the great importance they attach to the protection of intellectual property rights and undertake to establish appropriate measures with a view to ensuring the adequate and effective protection and enforcement of intellectual property rights while ensuring that such measures are in accordance with the best practices and international standards to which the Parties are committed.
2. The Parties shall assist each other in identifying and implementing IP-related programmes that will contribute to the promotion of technological innovation and to the voluntary technology transfer and human resource training, and shall cooperate in the implementation of the Development Agenda of the World Intellectual Property Organization (WIPO).
3. The Parties agree to enhance cooperation on Geographical Indications, including on their protection, and in the area of protection of plant varieties, bearing in mind among others, and where appropriate, the role of the International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV).
4. The Parties shall exchange information and experience on intellectual property practices, the prevention of infringements of IP rights — in particular the fight against counterfeiting and piracy — namely through customs cooperation and other appropriate forms of cooperation, and the establishment and strengthening of organisations for the control and protection of such rights.

TITLE IV

JUSTICE AND SECURITY COOPERATION*Article 20***Legal Cooperation**

1. The Parties recognise the particular importance of rule of law and the reinforcement of all relevant institutions.
2. Cooperation between the Parties may also include mutual exchange of information concerning best practices on legal systems and legislation.

*Article 21***Cooperation in Combating Illicit Drugs**

1. The Parties shall cooperate to ensure a balanced approach through effective coordination between the competent authorities including from the lead drug enforcement agency, health, justice, education, youth, social welfare, customs and interior sectors, and other relevant sectors and other affected stakeholders, with the aim of reducing the supply of and demand for illicit drugs, as well as their impact on drug users and their families and society at large, and to achieve more effective precursor control.

2. The Parties shall agree on the means of cooperation to attain these objectives. Actions shall be based on commonly agreed principles along the lines of the relevant international conventions to which they are parties, the Political Declaration and the Declaration on the guiding principles of drug demand reduction, adopted by the 20th UN General Assembly Special Session on Drugs in June 1998 and the Political Declaration and Plan of Action on International Cooperation towards an Integrated and Balanced Strategy to Counter the World Drug Problem adopted at the High Level Segment of the 52nd session of the Commission on Narcotic Drugs in March 2009.

3. The cooperation between the Parties shall comprise technical and administrative assistance in particular in the following areas:

- a) the drafting of national legislation and policies;
- b) the establishment of national institutions and information centres;
- c) support for civil society efforts in the area of drugs and efforts to reduce demand for, and the harm from drugs;
- d) the training of personnel;
- e) the strengthening of enforcement and information exchange in accordance with domestic legislation;
- f) drug-related research;
- g) drug profiling and the prevention of the manufacture of dangerous/narcotic drugs and the diversion of controlled precursors, in particular substances that are essential for illicit drug manufacture;
- h) other areas as may be mutually agreed by the Parties.

Article 22

Cooperation in Combating Money Laundering and Terrorism Financing

1. The Parties agree on the need to work towards, and to cooperate in, the prevention of the laundering of proceeds from criminal activities such as drug trafficking and corruption.

2. Both Parties agree to promote legal, technical and administrative assistance aimed at the development and implementation of regulations and the efficient functioning of mechanisms to combat money laundering and terrorism financing. In particular, cooperation shall allow exchanges of relevant information within the framework of respective legislations and the adoption of appropriate standards to combat money laundering and the financing of terrorism equivalent to those adopted by the Union and the international bodies active in this area, such as the Financial Action Task Force (FATF).

3. Both Parties shall promote cooperation in combating money laundering and the financing of terrorism, e.g. through the conduct of capacity-building projects.

Article 23

Combating Organised Crime and Corruption

1. The Parties agree to cooperate in combating organised crime and corruption as defined in the UN Convention against Transnational Organized Crime and its supplementary Protocols and the UN Convention against Corruption. Such cooperation aims to promote and implement these conventions and other applicable instruments to which they are party.

2. Subject to available resources, this cooperation shall include capacity-building measures and projects.

3. The Parties agree to cooperate among law enforcement authorities, agencies and services and to contribute to disrupting and dismantling transnational crime threats common to the Parties within the framework of their respective legislations. The cooperation among law enforcement authorities, agencies and services may take the form of mutual

assistance in investigations, the sharing of investigational techniques, joint education and training of law enforcement personnel and any other type of joint activities and assistance, including the existing Interpol National Central Bureaus through the Interpol Global Police Communications System (I-24/7) or a similar system for information exchange, as may be mutually agreed by the Parties.

Article 24

Protection of Personal Data

1. The Parties agree to cooperate in order to improve the level of protection of personal data to the highest international standards, such as those contained, *inter alia*, in the Guidelines for the Regulation of Computerized Personal Data Files adopted by UN General Assembly Resolution 45/95 of 14 December 1990.
2. Strengthening data protection by intensifying cooperation on the protection of personal data may include, *inter alia*, technical assistance in the form of exchange of information and expertise which may include, but not be limited to the following:
 - a) the sharing and exchange of information, surveys, research, policies, procedures and best practices related to data protection;
 - b) the conduct and/or attendance to joint trainings and educational programmes, dialogues and conferences that will enhance the awareness on data protection of both Parties;
 - c) the exchange of professionals and experts that will study data protection policies.

Article 25

Refugees and Internally Displaced Persons

The Parties endeavour to continue cooperating, where appropriate, on issues concerning the well-being of refugees and internally displaced persons, taking account of the work and assistance already provided, including the search for lasting solutions.

TITLE V

COOPERATION ON MIGRATION AND MARITIME LABOUR

Article 26

Cooperation on Migration and Development

1. The Parties reaffirm the importance of the joint management of migratory flows between their territories. With a view to strengthening cooperation, the Parties shall establish a mechanism for comprehensive dialogue and consultation on all migration-related issues. Migration concerns shall be included in the national strategies/national development framework for economic and social development of countries of origin, transit and destination of migrants.
2. Cooperation between the Parties shall be based on a specific needs-assessment conducted in mutual consultation and agreement between the Parties and be implemented in accordance with the relevant Union and national legislation in force. It will, in particular, focus on:
 - a) the push-pull factors of migration;
 - b) the development and implementation of national legislation and practices with regard to protection and rights of migrants, with a view to satisfying the provisions of applicable international instruments that guarantee respect for the rights of migrants;

- c) the development and implementation of national legislation and practices with regard to international protection with a view to satisfying the provisions of the Convention Relating to the Status of Refugees signed on 28 July 1951 and the Protocol thereto, signed on 31 January 1967, and other relevant international instruments, and to ensure respect for the principle of non-refoulement;
- d) admission rules, as well as the rights and status of persons admitted, the provision of fair treatment and avenues for integration of lawfully residing non-nationals, education and training and measures against racism, discrimination, and xenophobia;
- e) the establishment of an effective and preventive policy to address the presence on their territory of a national of the other Party who does not fulfil, or no longer fulfils, the conditions of entry, stay or residence in the territory of the Party concerned; the smuggling of persons, and trafficking in human beings, including ways to combat networks of smugglers of persons and traffickers and to protect the victims of such activities;
- f) the return of persons as defined under paragraph 2, point (e) of this Article, under humane and dignified conditions, including the promotion of their voluntary and sustainable return to the countries of origin, and their admission/readmission in accordance with paragraph 3 of this Article. The return of such persons shall be with due regard to the Parties' right to grant residence permits or authorisations to stay for compassionate and humanitarian reasons and the principle of non-refoulement;
- g) issues identified as being of mutual interest in the field of visas and security of travel documents, as well as border management;
- h) migration and development issues including human resources development, social protection, maximising benefits from migration, gender and development, ethical recruitment and circular migration, and the integration of migrants.

3. Within the framework of cooperation in this area and without prejudice to the need to protect victims of human trafficking, the Parties further agree that:

- a) The Philippines shall admit back any of its nationals as defined under paragraph 2, point (e) of this Article present in the territory of a Member State upon request by the latter, without undue delay once nationality has been established and due process in the Member State carried out.
- b) Each Member State shall readmit any of its nationals as defined under paragraph 2, point (e) of this Article present in the territory of the Philippines upon request by the latter, without undue delay once nationality has been established and due process in the Philippines carried out.
- c) The Member States and the Philippines will provide their nationals with required documents for such purposes. Any request for admission or readmission shall be transmitted by the requesting state to the competent authority of the requested state.

Where the person concerned does not possess any appropriate identity documents or other proof of his/her nationality, the competent diplomatic or consular representation concerned shall be immediately requested by the Philippines or Member State to ascertain his/her nationality, if needed by means of an interview; and once ascertained to be a national of the Philippines or Member State, appropriate documents shall be issued by the competent Philippine or Member State authorities.

4. The Parties agree to conclude as soon as possible an agreement for the admission/readmission of their nationals, including a provision on the readmission of nationals of other countries and stateless persons.

Article 27

Maritime Labour, Education and Training

1. The Parties agree to cooperate in the field of maritime labour to promote and uphold decent living and working conditions for seafarers, seafarers' personal safety and protection, occupational safety and health policies and programmes.
2. The Parties furthermore agree to cooperate in the field of maritime education, training and certification of seafarers in order to ensure safe and efficient maritime operations and prevention of damage to the environment; including upgrading crew competences to adapt to the changing requirements of the shipping industry and technological progress.

3. The Parties shall respect and observe the principles and provisions stipulated in the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea particularly referring to the duties and obligations of each Party with regard to labour conditions, crewing and social matters on ships that fly its flag; the International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (STCW Convention), as amended, with regard to seafarer training and competency requirements; and principles and provisions provided in relevant international instruments to which they are parties.

4. Cooperation in this area shall be based on mutual consultation and dialogue between the Parties, with a focus, inter alia, on:

- a) maritime education and training;
- b) information sharing and support on maritime related activities;
- c) applied learning methods and best practices on training;
- d) programmes to address piracy and terrorism at sea;
- e) seafarers' right to a safe and secure workplace; decent working and living conditions on board ship; and health protection, medical care, welfare measures and other forms of social protection.

TITLE VI

ECONOMIC AND DEVELOPMENT COOPERATION, AND OTHER SECTORS

Article 28

Employment and Social Affairs

1. The Parties agree to enhance cooperation in the field of employment and social affairs, including cooperation in regional and social cohesion, with reference to Article 26(2)(b), health and safety at the workplace, skills development, gender equality and decent work, with a view to strengthening the social dimension of globalisation.

2. The Parties reaffirm the need to support the process of globalisation which is beneficial to all and to promote full and productive employment and decent work as a key element of sustainable development and poverty reduction, as endorsed by UN General Assembly Resolution 60/1 of 24 October 2005 (2005 World Summit Outcome) and the Ministerial Declaration of the high-level segment of the UN Economic and Social Council of July 2006 (UN Economic and Social Council E/2006/L.8 of 5 July 2006). The Parties shall take into account the respective characteristics and diverse nature of their economic and social situations.

3. Reaffirming their commitments to respect, promote and realise internationally recognised labour and social standards, as referred to in particular in the Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work of the International Labour Organisation (ILO) and the ILO conventions to which they are party, the Parties agree to cooperate on specific technical assistance programmes and projects, as mutually agreed. The Parties likewise agree to undertake dialogue, cooperation and initiatives on topics of common interest at bilateral or multilateral level, such as at UN, IOM, ILO, ASEM and EU-ASEAN level.

Article 29

Development Cooperation

1. The primary goal of development cooperation is to encourage sustainable development that will contribute to the reduction of poverty and to the attainment of internationally agreed development goals including the Millennium Development Goals. The Parties shall engage in regular dialogue on development cooperation in line with their respective priorities and areas of mutual interest.

2. The development cooperation dialogue shall aim at, inter alia:

- a) promoting human and social development;
- b) pursuing sustained inclusive economic growth;

- c) promoting environmental sustainability and sound management of natural resources including promotion of best practices;
- d) reducing the impact, and managing the consequences of, climate change;
- e) enhancing capacity to implement deeper integration into the world economy and international trading system;
- f) promoting public sector reform particularly in the area of public finance management to improve the delivery of social services;
- g) establishing processes adhering to the principles of the Paris Declaration on Aid Effectiveness, the Accra Agenda for Action, and other international commitments aimed at improving the delivery and effectiveness of aid.

Article 30

Economic Policy Dialogue

1. The Parties agree to cooperate in promoting the exchange of information on their respective economic trends and policies, and the sharing of experience in coordinating economic policies in the context of regional economic cooperation and integration.
2. The Parties endeavour to deepen the dialogue between their authorities on economic matters which, as agreed by the Parties, may include areas such as monetary policy, fiscal policy, including business taxation, public finance, and macroeconomic stabilisation and external debt.

Article 31

Civil Society

The Parties recognise the role and potential contribution of organised civil society in democratic governance and agree to promote effective dialogue and interaction with civil society, in accordance with the applicable domestic laws of the Parties.

Article 32

Disaster Risk Management

1. The Parties agree to increase cooperation on Disaster Risk Management (DRM) in the continuous development and implementation of measures to reduce the risk to communities and manage the consequences of natural disasters across all levels of society. Emphasis should be placed on preventive action and proactive approaches to deal with hazards and risks and to reduce risks or vulnerabilities to natural disasters.
2. The Parties shall work together to make DRM an integral part of development plans and policy-making processes relative to natural disaster events.
3. Cooperation in this area shall focus on the following programme elements:
 - a) disaster risk reduction or prevention and mitigation;
 - b) knowledge management, innovation, research, and education to build a culture of safety and resilience at all levels;
 - c) disaster preparedness;
 - d) policy, institutional capacity and consensus building for disaster management;
 - e) disaster response;

- f) disaster risks assessment and monitoring;
- g) post-disaster recovery and rehabilitation planning;
- h) climate change adaptation and mitigation.

Article 33

Energy

1. The Parties shall endeavour to enhance cooperation in the energy sector with a view to:
 - a) creating favourable conditions for investment, notably in infrastructures and a level playing field for renewable energy;
 - b) diversifying energy supplies to enhance energy security including developing new, sustainable, innovative and renewable forms of energy, and supporting the institutionalisation of appropriate policy frameworks to create a level playing field for renewable energy and its integration into relevant policy areas;
 - c) developing converging energy standards especially for biofuels and other alternative fuels, related facilities and practices;
 - d) achieving a rational use of energy by promoting energy efficiency and conservation in energy production, transportation, distribution and end-use;
 - e) fostering the transfer of technology between the Parties' enterprises aimed at sustainable energy production and use. This could be done through appropriate cooperation especially in the areas of power sector reforms, energy resources development, downstream facilities and biofuels development;
 - f) enhancing capacity-building in all fields covered by this Article and promoting favourable and attractive reciprocal investments through a consistent dialogue aimed at stable, transparent, open and non-discriminatory rules for investors, exploring administrative mechanisms to facilitate investment flows, in accordance with the Parties' domestic laws and regulations.
2. To these ends, the Parties agree to promote contacts and joint research for the mutual benefit of the Parties, particularly through relevant regional and international frameworks. With reference to Article 34 and the conclusions of the World Summit on Sustainable Development (WSSD), which took place in Johannesburg in 2002, the Parties underscore the need to address the links between affordable access to energy services and sustainable development. These activities can be promoted in cooperation with the European Union Energy Initiative, launched at the WSSD.
3. The Parties, in keeping with their commitments as parties to the UN Framework Convention on Climate Change to address climate change, agree to promote technical cooperation and private-partnerships, in sustainable and renewable energy, fuel-switch and energy efficiency projects through flexible market-based mechanisms, such as the carbon market mechanism.

Article 34

Environment and Natural Resources

1. The Parties agree that cooperation in this area shall promote the conservation and improvement of the environment in pursuit of sustainable development. The implementation of the outcome of the WSSD and of relevant multilateral environmental agreements to which they are parties shall be taken into account in all activities undertaken by the Parties under this Agreement.
2. The Parties agree on the need to conserve and manage in a sustainable manner natural resources and biological diversity for the benefit of all generations taking into account their developmental needs.
3. The Parties agree to cooperate with a view to enhancing the mutual support for trade and environment policies, and the integration of environmental considerations into all sectors of cooperation.

4. The Parties endeavour to continue and strengthen their cooperation in regional programmes on protection of the environment, as regards:
- a) enhancing environmental awareness and local participation in environmental protection and sustainable development efforts, including participation of indigenous cultural communities/indigenous peoples and local communities;
 - b) capacity-building on climate change adaptation and mitigation and energy efficiency;
 - c) capacity-building for participating and implementing multilateral environment agreements including but not limited to biodiversity and biosafety;
 - d) promoting environmentally friendly technologies, products and services, including through the use of regulatory and market-based instruments;
 - e) improving natural resources including forest governance and combating illegal logging and associated trade, and promoting sustainable natural resources including forest management;
 - f) effective management of national parks and protected areas and the designation and protection of areas of biodiversity and fragile ecosystems, with due regard for local and indigenous communities living in or near these areas;
 - g) prevention of illegal transboundary movement of solid and hazardous wastes and other forms of wastes;
 - h) protection of coastal and marine environment and effective water resources management;
 - i) protection and conservation of soils and sustainable land management, including rehabilitation of mined-out/abandoned mines
 - j) promoting capacity building in disaster and risk management;
 - k) promoting Sustainable Consumption and Production patterns in their economies.
5. The Parties shall encourage mutual access to their programmes in this field, in accordance with the specific terms of such programmes.

Article 35

Agriculture, Fisheries and Rural Development

The Parties agree to encourage dialogue and promote cooperation towards sustainable development in agriculture, fisheries and rural development. Areas of dialogue may include:

- a) agricultural policy and international agricultural outlook in general;
- b) the possibilities for facilitating trade in plants, animals, aquatic animals and their products taking into account relevant international conventions such as IPPC and OIE, among others, to which they are parties;
- c) animal welfare;
- d) development policy in rural areas;
- e) quality policy for plants, animal and aquatic products, and in particular Geographical Indications;
- f) the development of sustainable and environmentally-friendly agriculture, agro-industry, biofuels, and the transfer of biotechnologies;
- g) plant variety protection, seed technology, improving crop productivity, alternative crop technologies including agricultural biotechnology;
- h) the development of databases on agriculture, fisheries and rural development;

- i) strengthening human resources in the area of agriculture, veterinary affairs and fisheries;
- j) supporting sustainable and responsible long-term marine and fisheries policy including fisheries technologies, conservation and management of coastal and high-seas marine resources;
- k) promoting efforts to prevent and combat illegal, unreported, and unregulated fishing practices and associated trade;
- l) measures relating to exchange of experience and partnerships, development of joint ventures and cooperation networks between local agents or economic operators including measures to improve access to finance in areas such as research and technology transfer;
- m) strengthening producers associations and trade promotion activities.

Article 36

Regional Development and Cooperation

1. The Parties shall promote mutual understanding and bilateral cooperation in the field of regional policy.
2. The Parties shall encourage and strengthen the exchange of information and cooperation on regional policy, with special emphasis on the development of disadvantaged areas, urban-rural linkages and rural development.
3. Cooperation in regional policy may take the following forms:
 - a) methods of formulation and implementation of regional policies;
 - b) multi-level governance and partnership;
 - c) urban-rural relations;
 - d) rural development, including initiatives to improve access to finance and sustainable development;
 - e) statistics.

Article 37

Industrial Policy and SME Cooperation

The Parties, taking into account their respective economic policies and objectives, agree to promote industrial policy cooperation in all fields deemed suitable, with a view to creating a climate conducive to economic development and improving the competitiveness of industries, especially small and medium-sized enterprises (SMEs), inter alia, through:

- a) promoting networking among economic operators, especially SMEs, with the aim of exchanging information and experiences, identifying opportunities in sectors of mutual interest, transfer of technology and boosting trade and investment;
- b) exchanging information and experience on creating framework conditions leading to an environment for businesses, especially SMEs, to improve their competitiveness;
- c) promoting the participation of both Parties in pilot projects and in special programmes according to their specific terms;
- d) promoting investments and joint ventures to stimulate transfer of technology, innovation, modernisation, diversification, and quality initiatives;
- e) providing information and stimulating innovation and exchanging good practices on access to finance, particularly for small and micro-enterprises;
- f) promoting corporate social responsibility and accountability and encouraging responsible business practices, including sustainable consumption and production;
- g) developing joint research projects in selected industrial areas and cooperating in capacity-building projects including in standards and conformity assessment procedures and technical regulations, as mutually agreed.

*Article 38***Transport**

1. The Parties agree to cooperate in relevant areas of transport policy with a view to improving investment opportunities and the movement of goods and passengers, promoting maritime and aviation safety and security, addressing the environmental impact of transport and increasing the efficiency of their transport systems.
2. Cooperation between the Parties in this area shall aim to promote:
 - a) the exchange of information on their respective transport policies, regulations and practices, especially regarding urban and rural transport, maritime transport, air transport, transport logistics, and the interconnection and interoperability of multimodal transport networks as well as the management of roads, railways, ports, and airports;
 - b) the exchange of views on the European Satellite Navigation Systems (in particular Galileo) with a focus on regulatory, industrial, and market development issues of mutual benefit;
 - c) continuing the dialogue in the field of air transport services with a view to ensuring legal certainty without any undue delay to the existing bilateral air services agreements between individual Member States and the Philippines;
 - d) continuing the dialogue on enhancing air transport infrastructure networks and operations for the fast, efficient, sustainable, safe and secure movement of people and goods, and promoting the application of competition law and economic regulation of the air industry, with a view to supporting regulatory convergence and enhancing doing business, and to examine possibilities for the further development of relations in the field of air transport. Air transport cooperation projects of mutual interest should be further promoted;
 - e) dialogue in the field of maritime transport policy and services aiming in particular at promoting the development of the maritime transport industry including but not limited to:
 - i) the exchange of information on legislation and regulations concerning maritime transport and ports;
 - ii) the promotion of unrestricted access to the international maritime markets and trades on a commercial basis, the abstention from introducing cargo sharing clauses, the granting of national treatment and Most Favoured Nation (MFN) clauses for vessels operated by nationals or companies of the other Party and relevant issues related to door-to-door transport services involving the sea leg, taking into account the domestic laws of the Parties;
 - iii) the effective administration of ports and the efficiency of maritime transport services; and
 - iv) the promotion of maritime transport cooperation of mutual interest and of the area of maritime labour, education and training pursuant to Article 27.
 - f) a dialogue on the effective implementation of transport security, safety and pollution prevention standards, notably as regards maritime transport, particularly including combating piracy, and air transport, in line with the relevant international conventions to which they are parties, and standards, including cooperation in the appropriate international fora aiming to ensure better enforcement of international regulations. To this end, the Parties will promote technical cooperation and assistance on issues related to transport safety, security and environmental consideration including but not limited to maritime and aviation education and training, search and rescue, and accidents and incidents investigation. The Parties will also focus on the promotion of environmentally-friendly modes of transport.

*Article 39***Scientific and Technological Cooperation**

1. The Parties agree to cooperate in the field of science and technology taking into account their respective policy objectives.
2. The aims of such cooperation shall be to:
 - a) encourage the exchange of information and sharing of know-how on science and technology, especially on the implementation of policies and programmes as well as intellectual property rights for research and development interventions;

- b) promote enduring relations and research partnerships between the Parties' scientific communities, research centres, universities and industry;
 - c) promote human resources training and technological and research capacity building.
3. Cooperation shall take the form of joint research projects and exchanges, meetings and training of researchers through international training and mobility schemes and exchange programmes, providing for the maximum dissemination of the results of research, learning and best practices. Other modes of cooperation may be mutually agreed upon.
4. These cooperation activities should be based on the principles of reciprocity, fair treatment and mutual benefits and ensure an adequate protection of intellectual property. Any intellectual property rights issues that may arise in the context of cooperation under this Agreement may, where necessary, be the subject of negotiations between the relevant agencies or groups involved prior to the commencement of cooperative activities and may include issues of copyright, trademark and patents in consideration of the Parties' respective laws and regulations.
5. The Parties shall encourage the participation of their respective higher education institutions, research centres, and productive sectors including SMEs.
6. The Parties agree to make all efforts to increase public awareness about possibilities offered by their respective programmes for science and technology cooperation.

Article 40

Cooperation on Information and Communication Technology

1. Recognising that Information and Communication Technology (ICT) is a key element of modern life and of vital importance to economic and social development, the Parties endeavour to exchange views on their respective policies in this field with a view to promoting economic development.
2. Cooperation in this area shall, inter alia, focus on:
- a) participation in the comprehensive regional dialogue on the different aspects of the information society, in particular electronic communications policies and regulation including universal service, licensing and general authorisations, and the independence and efficiency of the regulatory authority, e-governance, research, and ICT-enabled services;
 - b) interconnection and interoperability of the Parties' and Southeast Asian networks (such as TEIN) and services;
 - c) standardisation and dissemination of new and emerging technologies in the field of ICT;
 - d) promotion of research cooperation in the area of ICT on topics of mutual interest to the Parties;
 - e) the sharing of best practices in an effort to bridge the digital divide;
 - f) development and implementation of strategies and mechanisms on security aspects of ICT and on fighting cyber crime;
 - g) the sharing of experiences on deployment of digital television, as well as on regulatory aspects, spectrum management and research;
 - h) promoting efforts and the sharing of experience on human resources development in the area of ICT.

Article 41

Audiovisual, Media and Multimedia

The Parties will encourage, support and facilitate exchanges, cooperation and dialogue between their relevant institutions and agents in the areas of audiovisual, media and multimedia. They agree to establish a regular policy dialogue in these areas.

*Article 42***Cooperation on Tourism**

1. Guided by the World Tourism Organization's Global Code of Ethics for Tourism and by the sustainability principles which are at the basis of the Local Agenda 21 process, the Parties shall aim to improve the exchange of information and establish best practice in order to ensure a balanced and sustainable development of tourism.
2. Both Parties agree to undertake a dialogue with the aim of facilitating cooperation, including technical assistance, in the areas of human resources training and development of new technology for destinations in accordance with sustainable tourism principles.
3. The Parties agree to develop cooperation on safeguarding and maximising the potential of natural and cultural heritage, mitigating any adverse impact of tourism and enhancing the positive contribution of the tourism business to the sustainable development of local communities, inter alia, by developing eco-tourism, while respecting the integrity and interests of local and indigenous communities, and improving training in the tourism industry.

*Article 43***Cooperation on Financial Services**

1. The Parties agree to strengthen cooperation with a view to achieving closer common rules and standards, and improving accounting, auditing, supervisory, and regulatory systems of banking, insurance, and other areas of the financial sector.
2. The Parties recognise the importance of technical assistance and capacity-building measures to this end.

*Article 44***Good Governance in the Tax Area**

1. With a view to strengthening and developing economic activities while taking into account the need to develop an appropriate regulatory framework, the Parties recognise and will implement the principles of good governance in the tax area. To that effect, and in accordance with their respective competences, the Parties will improve international cooperation in the tax area, facilitate the collection of legitimate tax revenues, and develop measures for the effective implementation of the abovementioned principles.
2. The Parties agree that the implementation of these principles takes place notably within the framework of existing or future bilateral tax agreements between the Philippines and Member States.

*Article 45***Health**

1. The Parties recognise and affirm the utmost importance of health. Therefore, the Parties agree to cooperate in the health sector covering areas such as health system reform, major communicable diseases and other health threats, non-communicable diseases, and international health agreements towards the improvement of health and the sustainable development of the health sector on the basis of mutual benefits.
2. Cooperation shall take place through:
 - a) programmes covering the areas listed in paragraph 1 of this Article, including the improvement of health systems, health services delivery, reproductive health services of the poor and vulnerable women and communities, health governance including improved public finance management, health care financing, health infrastructure and information systems and health management;

- b) joint activities on epidemiology and surveillance, including the exchange of information as well as collaboration in the early prevention of health threats such as avian and pandemic influenza and other major communicable diseases;
- c) prevention and control of non-communicable diseases through the exchange of information and good practices, promoting a healthy lifestyle, addressing major health determinants such as nutrition, addiction to drugs, alcohol and tobacco and development of health-related research programmes, as foreseen in Article 39, and health promotion schemes;
- d) promoting the implementation of international agreements, such as the Framework Convention on Tobacco Control and the International Health Regulations, to which they are parties;
- e) other programmes and projects to improve health services and strengthen human resources for health systems and health conditions, as mutually agreed.

Article 46

Education, Culture, Intercultural and Interfaith Dialogue

1. The Parties agree to promote education, sports, cultural and interfaith cooperation that duly respects their diversity in order to increase mutual understanding and the knowledge of their respective cultures. To this end, the Parties will support and promote the activities of their cultural institutes.
2. The Parties further agree to start a dialogue on matters of mutual interest relating to the modernisation of education systems, including matters pertaining to core competencies and development of assessment instruments benchmarked with European standards.
3. The Parties endeavour to take appropriate measures to promote people-to-people contacts in the area of education, sports and cultural exchanges, and interfaith and intercultural dialogues and carry out joint initiatives in various socio-cultural spheres, including cooperation in heritage conservation with respect to cultural diversity. In this regard, the Parties also agree to continue supporting the activities of the Asia-Europe Foundation, as well as the ASEM Interfaith Dialogue.
4. The Parties agree to consult and cooperate in relevant international *fora* or organisations, such as Unesco, in order to pursue common objectives and promote greater understanding and respect for cultural diversity. In this regard, the Parties also agree to promote the ratification and implementation of the Unesco Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions adopted on 20 October 2005.
5. The Parties shall furthermore place emphasis on adopting measures designed to strengthen links between their respective relevant agencies promoting the exchange of information and know-how among experts, youth and youth workers (in and out-of-school), and taking advantage of their respective programmes such as Erasmus Mundus in the areas of education and culture as well as the experiences that both Parties have acquired in these areas.

Article 47

Statistics

The Parties agree to promote, in accordance with their existing activities of statistical cooperation between the European Union and ASEAN, statistical capacity-building, the harmonisation of statistical methods and practice including the gathering and dissemination of statistics, thus enabling them to use, on a mutually acceptable basis, statistics on, inter alia, national accounts, foreign direct investments, information communications and technology trade in goods and services and, more generally, on any other area covered by this Agreement which lends itself to statistical processing collection, analysis and dissemination.

TITLE VII

INSTITUTIONAL FRAMEWORK*Article 48***Joint Committee**

1. The Parties agree to establish under this Agreement a Joint Committee, composed of representatives of both sides at senior official level, charged with:
 - a) the proper functioning and implementation of this Agreement;
 - b) the setting of priorities in relation to the aims of this Agreement;
 - c) making recommendations for promoting the objectives of this Agreement.
2. The Joint Committee shall normally meet not less than every two years in the Philippines and the European Union alternately on a date to be fixed by mutual agreement. Extraordinary meetings of the Joint Committee may also be convened by agreement between the Parties. The Joint Committee shall be chaired alternately by each of the Parties. The agenda for meetings of the Joint Committee shall be determined by agreement between the Parties.
3. The Joint Committee shall establish specialised subcommittees to deal with all areas covered by this Agreement in order to assist it in the performance of its tasks. These subcommittees shall make detailed reports on their activities to the Joint Committee at each of its meetings.
4. The Parties agree that it shall also be the task of the Joint Committee to oversee the proper functioning of any sectoral agreement or protocol concluded or to be concluded between the Parties.
5. The Joint Committee shall adopt its own rules of procedure.

TITLE VIII

FINAL PROVISIONS*Article 49***Future Developments Clause**

1. The Parties may, by mutual consent and on recommendation of the Joint Committee, expand this Agreement with a view to enhancing the level of cooperation, including by supplementing it by means of agreements or protocols on specific sectors or activities.
2. With regard to the implementation of this Agreement, either of the Parties may put forward suggestions for widening the scope of cooperation, taking into account the experience gained in its application.

*Article 50***Resources for Cooperation**

1. The Parties agree to make available the appropriate resources, including financial means, insofar as their respective resources and regulations allow, in order to fulfil the cooperation objectives set out in this Agreement.
2. The Parties shall implement financial assistance in accordance with the principles of sound financial management and cooperate in the protection of their financial interests. The Parties shall take effective measures to prevent and fight fraud, corruption and any other illegal activities, inter alia, by means of mutual assistance in the fields covered by this Agreement in accordance with their respective laws and regulations. Any further agreement or financing instrument to be concluded between the Parties shall provide for specific financial cooperation clauses covering on-the-spot checks, inspections, controls, and anti-fraud measures, including, inter alia, those conducted by the European Anti-fraud Office (OLAF) and the relevant Philippine investigative authorities.

3. The Parties shall encourage the European Investment Bank (EIB) to continue its operations in the Philippines in accordance with its procedures and financing criteria, the framework agreement signed between the EIB and the Philippines and with Philippine domestic laws.

4. The Parties may decide to extend financial support to cooperation activities in the areas covered by this Agreement or in relation to it in accordance with their respective financial procedures and resources. These cooperation activities may include, as appropriate, but not be limited to, capacity-building and technical cooperation initiatives, the exchange of experts, the conduct of studies, the establishment of legal, enforcement and regulatory frameworks that promote transparency and accountability, and other activities agreed by the Parties.

Article 51

Facilities

To facilitate cooperation in the framework of this Agreement, both Parties agree to grant necessary facilities to officials and experts involved in implementing cooperation for the performance of their functions in accordance with national/domestic law and the internal rules and regulations of both Parties.

Article 52

Other Agreements

1. Without prejudice to the relevant provisions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, neither this Agreement nor action taken hereunder shall affect the powers of the Parties to undertake bilateral cooperation activities or to conclude, where appropriate, new partnership and cooperation agreements including between the Philippines and the individual Member States.

2. This Agreement shall not affect the application or implementation of commitments undertaken or to be undertaken by the respective Parties in relations with third parties.

Article 53

Fulfilment of Obligations

1. The Parties shall take any general or specific measures required to fulfil their obligations under this Agreement. They shall see to it that the objectives set out in the Agreement are attained.

2. Each Party may refer to the Joint Committee any divergence in the application or interpretation of this Agreement.

3. If either Party considers that the other Party has failed to fulfil any of its obligations under this Agreement, it may take appropriate measures. Before doing so, except in cases of special urgency in accordance with paragraph 5 of this Article, it shall present to the Joint Committee all the relevant information required for a thorough examination of the situation with a view to seeking a solution acceptable to the Parties.

4. In the selection of measures, priority must be given to those which least disturb the functioning of this Agreement. These measures shall be notified immediately to the other Party and shall be the subject of consultations within the Joint Committee if the other Party so requests.

5. The Parties agree, for the purposes of the correct interpretation and practical application of this Agreement, that the term 'cases of special urgency' in paragraph 3 of this Article means a case of a material breach of this Agreement by one of the Parties. A material breach of this Agreement consists of:

- a) repudiation of this Agreement not sanctioned by the general rules of international law; or
- b) violation of essential elements of this Agreement, namely Articles 1(1) and 8(2).

Prior to the application of measures in the cases of special urgency, either Party may request that an urgent meeting be called to bring the Parties together. In the event of such a request and within 15 days, unless the Parties agree on another time period not exceeding 21 days, a meeting shall be held to examine thoroughly the situation with a view to seeking a solution acceptable to the Parties.

Article 54

Definition of the Parties

For the purposes of this Agreement, 'the Parties' shall mean the Union or its Member States or the Union and its Member States, in accordance with their respective powers, on the one hand, and the Republic of the Philippines, on the other.

Article 55

Territorial Application

This Agreement shall apply to the territory in which the Treaty on European Union is applied under the conditions laid down in that Treaty, on the one hand, and to the territory of the Philippines, on the other.

Article 56

Notifications

Notifications made in accordance with Article 57 shall be made to the Secretary-General of the Council of the European Union and the Department of Foreign Affairs of the Philippines, respectively, through diplomatic channels.

Article 57

Entry into Force and Duration

1. This Agreement shall enter into force on the first day of the month following the date on which the last Party has notified the other of the completion of the legal procedures necessary for this purpose.
2. This Agreement is valid for a period of five years. It shall be automatically extended for further successive periods of one year, unless either Party notifies the other Party in writing of its intention not to extend this Agreement six months prior to the end of any subsequent one-year period.
3. Any amendments to this Agreement shall be made by agreement between the Parties. Any amendments shall enter into force according to paragraph 1 of this Article only after the last Party has notified the other that all necessary formalities have been completed.
4. This Agreement may be terminated by one Party by written notice of its desire to terminate this Agreement given to the other Party. The termination shall take effect six months after receipt of notification by the other Party. Termination shall not affect agreed or ongoing projects commenced under this Agreement prior to termination.

Article 58

Authentic Text

1. This Agreement shall be drawn up in duplicate in the Bulgarian, Czech, Danish, Dutch, English, Estonian, Finnish, French, German, Greek, Hungarian, Italian, Latvian, Lithuanian, Maltese, Polish, Portuguese, Romanian, Slovak, Slovene, Spanish and Swedish languages, each of these texts being equally authentic.
2. The Agreement was negotiated in English. Any linguistic divergence in the texts shall be referred to the Joint Committee.

Done at Phnom Penh on the eleventh day of July in the year two thousand and twelve.

Po zaznajomieniu się z powyższą umową, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- została ona uznana za słuszną zarówno w całości, jak i każde z postanowień w niej zawartych,
- jest przyjęta, ratyfikowana i potwierdzona,
- będzie niezmiennie zachowywana.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie dnia 22 września 2014 r.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: *B. Komorowski*

L.S.

Prezes Rady Ministrów: *D. Tusk*